

Latinska Amerika u Hladnom ratu

Šercer, Frane

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:408805>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Frane Šercer

**Latinska Amerika u Hladnom ratu: traženje mjesta između dva svjetska
poretka**

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za povijest

Frane Šercer

Matični broj: 0009081679

Latinska Amerika u Hladnom ratu: traženje mjesta između dva svjetska poretka

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Povijest i filozofija

Mentor: prof. dr. sc. Vjeran Pavlaković

Rijeka, 2024.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad naslova „Latinska Amerika u Hladnome ratu: traženje mjesta između dva svjetska poretka“ izradio samostalno pod mentorstvom prof. dr. sc. Vjerana Pavlakovića.

U radu sam primijenio metodologiju znanstvenoistraživačkog rada i koristio literaturu koja je navedena na kraju diplomskog rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući naveo u diplomskom radu na uobičajen način citirao sam i povezoao s korištenim bibliografskim jedinicama.

Student:

Potpis:

Frane Šercer

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Što je to Latinska Amerika?	3
3. Povijesni kontekst	5
3.1. Od otkrića do 20.stoljeća	5
3.2. Stanje nakon Drugog svjetskog rata	8
4. Latinska Amerika kao „Američko dvorište“	10
4.1. Državni udar kao pokazatelj Američke snage.....	13
4.2. Kuba i potencijalno slabljenje SAD-a	16
4.3. Čile- dvosjekli mač uplitanja u regiju	23
4.4. Sandinisti preuzimaju	27
5. Sovjetski utjecaj u Latinskoj Americi.....	34
5.1. Kuba- neuralgična točka za Sovjete	36
5.2. Srednja Amerika- posljednji tračak nade za Sovjete.....	39
6. Latinoamerička reakcija i Pokret Nesvrstanih	41
7. Zaključak.....	46
8. Literatura.....	48

SAŽETAK

Ovaj rad istražuje položaj Latinske Amerike tijekom Hladnog rata, analizirajući kako su zemlje regije balansirale između utjecaja dviju supersila, Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza. Rad počinje pregledom povijesnog konteksta nakon Drugog svjetskog rata, kada se Latinska Amerika našla pod intenzivnim pritiscima velikih sila zbog svoje strateške važnosti. Sjedinjene Države smatrale su Latinsku Ameriku svojim "dvorištem" u skladu s Monroeovom doktrinom, dok je Sovjetski Savez pokušao širiti svoj utjecaj kroz podršku socijalističkim pokretima i revolucijama. Kroz detaljne studije slučaja, uključujući intervencije u Gvatemali, Čileu i Nikaragvi te Kubansku revoluciju, rad pokazuje kako su se te sile uplitale u unutarnje politike latinoameričkih zemalja. Osobita pažnja posvećena je Kubanskoj raketnoj krizi iz 1962., koja je označila vrhunac sovjetskog utjecaja u regiji i izazvala globalnu napetost. Rad također ispituje američku reakciju na te događaje, uključujući tajne operacije CIA-e, vojne intervencije i financijsku podršku antikomunističkim snagama. Unatoč stalnim intervencijama SAD-a, mnoge latinoameričke zemlje uspjele su zadržati određeni stupanj političke autonomije, posebno kroz sudjelovanje u Pokretu nesvrstanih. Ovaj pokret omogućio je nekim državama da izbjegnu potpunu ovisnost o jednom od blokova i pronalazak tzv. trećeg puta u međunarodnoj politici. Rad zaključuje da je Latinska Amerika tijekom Hladnog rata predstavljala dinamičnu regiju koja se, unatoč vanjskim pritiscima, uspjela pozicionirati između dvaju suprotstavljenih svjetskih poredaka, što je na kraju otvorilo put za veći stupanj političke i ekonomske neovisnosti.

Ključne riječi: Hladni rat, SAD, SSSR, Pokret Nesvrstanih Zemalja, Kubanska revolucija, Sandinisti

1. Uvod

Nakon Drugog svjetskog rata tj. od tzv. „nulte godine“ 1945. u svijetu započinje razdoblje koje je uvelike utjecalo na geopolitičku i društvenu sliku svijeta u kojoj danas živimo. Taj period se jednom riječju naziva Hladni rat. Uzimajući riječi profesora Darka Dukovskog, Hladni rat može se definirati kao stanje u kojem se svjetske političke snage okupljaju oko dvaju zatvorenih vojno-političkih i gospodarskih blokova i sustava.¹ Ovdje se možemo referirati i na pojam „Željezne zavjese“ koja je u Europi spuštена od poljskog Szczecina do Trsta na Jadranu te koju prvi put kao pojam iznosi Winston Churchill aludirajući time da su je „spustili“ komunisti između svog i slobodnog svijeta.

Hladni rat može predstavljati i vrstu pasivnog ratovanja u kojem se dva sukobljena bloka bore za sfere utjecaja te održavaju svojevrsnu utrku za naoružanje. Te sfere utjecaja provući će se čitavim svijetom pri čemu će dva zaraćena bloka, onaj Američki i onaj Sovjetski, testirati svoju upornost te vojnu tehnologiju u manje razvijenim državama svijeta u kojima će ta dva ista bloka pokušati zadržati postojeće stanje ili pak ne dopustiti da druga strana prisvoji pojedino područje svojoj zoni utjecaja. Bitke će se voditi na raznim stranama svijeta poput; Koreje, Vijetnama, Bliskog Istoka, Afrike, Afganistana i drugih. Paralelno s tim bitkama razvijat će se i nešto što se naziva „Pokret Nesvrstanih“ točnije tzv. treća alternativa ili treći svijet čije se države članice zalažu za mirnu koegzistenciju unutar već zaraćenog svijeta. Također, razvijat će se i krize kao što su pokušaji revolucija u Europi (primjerice u Mađarskoj 1956. godine koju će Sovjeti agresivno ugušiti), te Berlinska kriza (1961.) ili Kubanska raketna kriza (1962.) te mnoge druge.

Kubanska raketna kriza igra vrlo značajnu ulogu u ovom radu jer se njome zapravo konsolidira prvi oštiri sukob između dva bloka na zapadnoj hemisferi koja je odjeknuo čitavim svijetom, naročito zato što je i nekoliko godina prije uspješno izvršena prva socijalistička revolucija u „Američkom dvorištu“ predvođena Fidelom Castrom i Ernesto „Che“ Guevarom. Ova dva događaja potaknut će sukob između dvaju blokova i na području Latinske Amerike koja je fokus ovog diplomskog rada.

Tako je i cilj ovog rada, na temelju dostupne literature, upoznati se sa hladnoratovskim stanjem na području Latinske Amerike te će se taj pojam definirati u sljedećem poglavlju. Zatim će se predstaviti povijesni kontekst Latinske Amerike od njenog otkrića do 20. stoljeća nakon čega će se fokus prebaciti na početak i zaoštavanje Hladnog rata na području Latinske Amerike ali

¹ Dukovski, *Ozračljena povijest; Uvod u suvremenu povijest Europe i Europljana*, 371.

i svijeta. U glavnom djelu rada će se objasniti utjecaji dvaju blokova, Američki i Sovjetski te će se ovdje dati primjeri pojedinih intervencija, primjera vanjske politike i zaokreta u politici prema Latinskoj Americi od strane već dva spomenuta bloka kako bi se definirale politike i namjere dvaju supersila prema potkontinentu. Zatim će se predstaviti lokalne strategije i odgovori, u smislu, kako pojedine države reagiraju na intervencije dvaju zaraćena bloka u njihovu vanjsku i unutarnju politiku. To će biti uvertira u ulogu Pokreta Nesvrstanih u Latinskoj Americi te ćemo ovdje vidjeti kako je Pokret utjecao na pravac politike u kojem su se kretale latinoameričke države. U zaključku rada iznijet će se rezultati istraživanja potkrijepljeni mojim vlastitim mišljenjem i komentarima.

Istraživačko pitanje kojim se vodim kroz ovaj radi glasi; uspijeva li Latinska Amerika izbalansirati utjecaj dvaju supersila u Hladnome ratu i može li pronaći svoj put neovisan o Američkom i Sovjetskom utjecaju? Kroz ovaj rad pokušat ću odgovoriti na zadano istraživačko pitanje, a glavna teza rada odnosi se da je Latinska Amerika u hladnoratovskom dobu tražila svoj položaj između dvije supersile, balansirajući u pojedinom periodu između SAD-a i Sovjetskog Saveza, time otvarajući put prema Trećem svijetu. Važno je za napomenuti da se ovdje ne radi o Pokretu Nesvrstanih već da je Treći svijet pojam ovisan o kontekstu kojim se služimo. Pošto je većina autora kojim se koristim uglavnom američkog podrijetla ovdje se pojam Treći svijet ili kao što ga navodi Hal Brands- *tercermundismo*- odnosi se na svijet u kojem se nalaze države pretežito nepovoljnog socioekonomskog statusa svojih društava. No, u ovom slučaju ovaj pojam se odnosi na alternativu između dva bloka tj. da je Latinska Amerika na svojevrsan način usprkos pojedinih intervencija dvaju supersila ipak uspjela pronaći svoj put kroz period Hladnog rata te ostvariti određeni stupanj autonomije.

Valja i spomenuti na probleme s kojima se susrećem kroz pisanje ovog rada. Naime, već je spomenuto da je rad uglavnom baziran na autorima američkog podrijetla stoga ih treba uzimati sa „zrnom soli“ naročito zbog velikog neprijateljstva koje je i danas vidljivo između dvaju država. Osim toga, hrvatska literatura također je problem jer ona je poprilično štura, a i autore i stručnjake koji se bave, ne samo ovom temom nego bilo kojom temom vezanom za Latinsku Ameriku prisutni su u vrlo malom broju ili bolje rečeno „u tragovima.“ Tu je i problem strukture rada pri čemu se služim anakronijskim pristupom. Teško je zapravo konstruirati lentu vremena za hladnoratovsko doba u Latinskoj Americi jer postoje faze primirja i zatišja u pojedinim državama, a paralelno se provode operacije koje su direktno vezane uz Hladni rat neovisno o kojem bloku je riječ. Nadovezujući se na to, prostor Latinske Amerike i mnoštvo država koje spadaju u tu domenu teške su za obraditi tj. bilo bi potrebno više od rada ovakve magnitude da

se obuhvate sve države Latinske Amerike. Zato će se u ovom radu spominjati pojedine države kao što su Gvatemala, Kuba, Čile i Nikaragva naročito kada bude riječ o intervencijama SAD-a i SSSR-a na ovom području pošto su te države ključne za ovu analizu iz razloga što oko njih kotira zapravo najvažniji dio hladnoratovskog doba u Latinskoj Americi te su one uzete u fokusu kao glavni studij slučaja u blokovskom pripetavanju.

Literaturu kojom se vodim u ovom radu mnogobrojna je ali pretežito se temelji na nekoliko autora koje sam i sam već spomenuo. Važno je za spomenuti Hala Brandsa i njegovo djelo *Latin America's Cold War* koje nudi fantastičan pregled hladnoratovskog doba u Latinskoj Americi te diplomatske odnose između različitih latinoameričkih država, a ponajviše inter-Američke odnose. Tu je također i djelo Vannia Pettine naslova *A Compact History of Latin America's Cold War* koje uključuje komentare drugih historiografa koje Pettina koristi za svoju sintezu Hladnog rata na tom području. Naravno, to su glavni autori koji se koriste a drugi koje koristim jesu Tanya Harmer, Jurgen Dinkel, Greg Grandin i drugi. Sada kada je iznijeta struktura i metodologija ovog rada u nastavku je važno definirati kojim se područjem uopće ovaj rad bavi tj. dati odgovor na pitanje što zapravo znači Latinska Amerika?

2. Što je to Latinska Amerika?

Kako bi se definiralo zapravo čime se ovaj rad bavi tj. koje geografsko područje obuhvaća definirat ćemo nekoliko pojmova. Od njih se ponajviše ističe pojam Latinske Amerike koji je još definiran kao cijeli južnoamerički kontinent, srednja Amerika, Meksiko, te karipski otoci na kojima se govore romanski jezici.² Za taj naziv postoje razne teorije podrijetla. Tako neki stručnjaci smatraju da naziv potječe još iz 16. stoljeća te da su tadašnji geografi nadjenuli naziv za nove kolonijalne posjede Španjolske i Portugala kako bi se referirali na jezike temeljene na latinskom koji su nametnuti domorodcima i robovima iz Afrike. Drugi se zalažu za gledište da je termin skovan u 60-im godinama 19. stoljeća pod vladavinom Napoleona III. Tada je došlo do pokušaja Francuske da zemlje čiji jezici potječu iz latinskog na prostoru dvaju Amerika budu uklopljeni u neokolonijalno carstvo.³ No, taj pojam uglavnom se odnosi na zemlje tj. prostore čiji su glavni jezici Portugalski i Španjolski.

² Kos-Stanišić, *Latinska Amerika-povijest i politika*, 13.

³ Meade, *A History of modern Latin America*, 31.

Što se španjolskog govornog područja tiče ono se pruža od granice Meksika i SAD-a, pa sve do Cape Horna u Čileu. Tako nakon Meksika zahvaća i centralnu Ameriku u koju spadaju današnje države poput Gvatemale, Hondurasa, Belizea, Nikaragve i Paname (koja se jednim djelom nalazi na južnoameričkom kontinentu) i druge. U države središnje ili centralne Amerike također spadaju i otočne države u Karipskom moru i Atlantiku, a neke od njih su Kuba, Portoriko, Trinidad i Tobago, Santo Domingo, Haiti i ostale.

U španjolsku južnu Ameriku spadaju države od Venezuele do Čilea koje još uključuju Kolumbiju, Ekvador, Peru, Boliviju, Paragvaj, Urugvaj i Argentinu. Prirodne granice koje dijele te države od ostalih dijelova južnoameričkog kontinenta jesu prvenstveno amazonska prašuma kao granica između španjolskog djela i onog portugalskog tj. Brazila. Tu u obzir još dolaze Ande koje također predstavljaju granicu između španjolske i portugalske sfere utjecaja. Panamsko kolumbijska granica povlači se od Karipskog mora (grad La Miel) pa sve do najjužnije točke Sjeverne Amerike (obala Punta Mariato). Osim toga, Venezuela danas dijeli granicu sa Gvajanom koja također ne spada u španjolsku Južnu Ameriku već je svoju neovisnost stekla baš u periodu Hladnog rata na račun Ujedinjenog Kraljevstva. Do nje leži država Surinam tj. bivši nizozemski posjed, a na kraju je i ovdje Francuska Gvajana koja nosi titulu francuskog prekomorskog departmana.

S obzirom na svoju geopolitičku strukturu možemo uvidjeti da Latinska Amerika obuhvaća mnoge narode i različite kulture koje su isprepletene i u stalnoj međusobnoj interakciji. To ovu regiju, koja obuhvaća nešto više od devetnaest milijuna km² čini jednim kompleksnim sustavom, radilo se o njenoj bioraznolikosti gdje se susreću veliki planinski lanci poput Kordiljera tj. Anda, amazonske prašume, velika prostranstva pampasa te kamene pustinje poput Patagonije i slično te njene ogromne kulturalne raznolikosti koja se očituje iz države u državu iz regije u regiju. Zato je njenu povijest teško pisati pa čak i pratiti, ali važno je imati na umu da je Latinska Amerika jedna od fascinantnijih područja na planeti koja privlači mnoge istraživače iz različitih znanstvenih grana. Kako bi se bolje upoznali s Latinskom Amerikom u nastavku je iznijet povijesni kontekst kako bi bolje razumjeli hladnoratovsko doba u ovoj regiji te napravili poveznicu za daljnji tok istraživanja kojeg se dotiče ovaj rad.

3. Povijesni kontekst

3.1. Od otkrića do 20.stoljeća

Ukoliko želimo objasniti povijesni kontekst u smislu Latinske Amerike definitivno ne treba krenuti od „stoljeća sedmog“, ali zato je potrebno krenuti od razdoblja kada se ovo područje počinje istraživati tj. kada je uopće pronađeno kako bismo shvatili onu kompleksnost različitih procesa u društvenom, ekonomskom i političkom smislu vezanih za područje Latinske Amerike. Naime, radi se o godini 1492. i Kolumbovoj ekspediciji u pronalasku Indije. Od tadašnjeg otkrića napravljena je i podjela na portugalsku i španjolsku sferu utjecaja koja je ozakonjena još 1493. nizom zakona koje je donio papa Aleksandar VI. na nagovor španjolskih vladara. Tim zakonima većina teritorija koje je otkrio Kolumbo i koje će ubuduće otkriti pripala je pod vlast Španjolske.

Zanimljiva je i situacija koja nastaje na novom teritoriju na koji dolaze Europljani koji se od sada susreću ili bolje reći „sudaraju“ sa domorodačkim stanovništvom Amerika. Prije svega ovdje se izdvajaju dva fenomena koje stručna literatura navodi kao Carstva, a zapravo je riječ o onom Aztečkom i Carstvom Inka. Ta carstva brojila su milijune stanovnika te je zapravo zanimljivo kako je tek nekolicina Španjolaca uspjela pokoriti ove drevne civilizacije koje su imale poprilično dobro uređenu strukturu tj. vojsku i vojnu tradiciju te su živjeli sjedilačkim načinom života, intenzivno se bavili poljoprivredom i bili organiziranim na razini država.⁴ Lidija Kos-Stanišić sa Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu definirala je četiri čimbenika koja su pridonijela osvajanju tih područja tj. carstava. Prvo se ističe španjolska superiornost u naoružanju te korištenje konja s kojima se domorodci nikada nisu susreli. Druga stavka jesu europske bolesti na koje domorodci ili Indijanci nisu bili imuni, a izdvajaju se vodene kozice, tifus, ospice i gripa. Treći razlog jest različiti pogled na svijet dvaju sukobljenih civilizacija. Španjolci su tako imali sekularni pogled na svijet dok su Indijanci više gledali arhaično u smislu da je u životu dominirala magija i rituali. Tako je bilo i u ratne svrhe pri čemu su Indijanci rado uzimali zarobljenike s namjerom da ih žrtvuju te stoga zarobljenici nisu bili ubijani. Osim toga, Indijanci su se oslanjali i na ratne ceremonije preko kojih bi najavljivali drugoj strani da odlaze u boj za razliku od Španjolaca. Četvrti uzrok bile su razne podjele i međusobni sukobi plemena. Taj primjer vidi se u pridruživanju pojedinih plemena Hernanu Cortes (1485.-1547.), zbog plaćanja visokih danaka Aztecima. Drugi konkvistador Francisco Pizarro (1478.-1541.) na

⁴ Kos-Stanišić, *Latinska Amerika-povijest i politika*, 16.

sličan način kao i Cortes iskoristio je situaciju u Peruu za osvajanje carstva Inka u kojemu su se vodile borbe braće za prijestolje i pretenzije lokalnih vladara u Peruu (*curacoi*) da steknu neovisnost dovelo je do toga da Pizarro stekne saveznike.

Nakon što je područje osvojeno i nakon što se carstva uništena valjalo je uspostaviti i organizirati vlast na području novoosvojenih teritorija. Organizacija vlasti u Latinskoj Americi (na španjolskom posjedu) bila je gotovo identična kao onoj u matičnoj državi tj. radilo se o apsolutističkom režimu koji je nastojao eksploatirati područje Latinske Amerike u pragmatične svrhe kao što su resursi, a paralelno s tim i ekonomija. Cjelokupna analiza uređenja i raznovrsne administracije nije potrebna već je dovoljno za ustvrditi da se na čelu kolonija nalazio španjolski kralj kojemu su odgovarali njegovi dužnosnici i namjesnici na području kolonija diljem Latinske Amerike. Ono što je više zanimljivo jest struktura društva koju nalazimo na području Latinske Amerike nakon konsolidacije vlasti. Ovo je važno za napomenuti iz razloga što je struktura veoma raznovrsna i što će se problemi te strukture odraziti i u 20. stoljeće, ponajviše kroz rasizam. Stanovništvo je tako bilo podijeljeno na sedam klasa, a razlikujemo: poluotočane tj. Španjolce rođene u Španjolskoj, kreolce ili Španjolce rođene u Americi, zatim mestike čiji je otac bijelac, a majka Indijanka. Slijede mulati čiji je otac bijelac, a majka crnkinja, zambi tj. mješanci crnaca i Indijanaca, zatim sami Indijanci i na kraju crnci. Društveni status određen je rasom, zanimanjem i vjerom. Možemo zapravo reći da je i društvena struktura tekla ovim redom od najviše rangiranih, poluotočana, do najniže rangiranih, u ovom slučaju crnaca. Što se tiče crnačkog stanovništva ono je uglavnom dopremljeno u Amerike do kraja 18. stoljeća, a radi se o broju od devet i pol milijuna ljudi uglavnom dopremljenih na područja s mnogobrojnim plantažama tj. Brazil i Karibe.⁵ U Latinskoj Americi robovi su češće oslobođani nego na posjedima pod francuskom ili engleskom te su do kraja kolonijalnog razdoblja robovi činili manjinu crnačke i mulatske populacije koja se pretežito bavila poljoprivredom i obrtom.

Nakon otprilike tri stoljeća vlasti u Latinskoj Americi počinjemo uviđati znakove nezadovoljstva i kretanjem u svojevrsni alternativni smjer koji će biti praktički „moda“ razdoblja koje dolazi. Naime radi se o revolucijama i borbama za neovisnost u 18. i 19. stoljeću. Tako će potkontinent buknuti u revoluciji pod pokroviteljstvom tri stavke. Prva od njih jest pojava prosvjetiteljstva, pravca ili bolje rečeno razdoblja koje je ostavilo veliki trag na političkom planu diljem svijeta jer se kroz taj period željelo odmaknuti od tradicionalnih vrijednosti koje je nametala Crkva i predavanja autoriteta ljudskom razumu. To je prvo buknuo na sjeveru (ako govorimo iz perspektive Latinske Amerike) tj. u Sjedinjenim Američkim

⁵ Kos-Stanišić, *Latinska Amerika-povijest i politika*, 20.-21.

Državama koje su kroz svoj rat za neovisnost (1775.-1783.) postala prva nacija koja se uspjela oduprijeti vlasti suverena i krenuti svojim putem. Taj put biti će važan i za područje Latinske Amerike. No, događaji „preko bare“ zapravo su utjecali puno više na sudbinu potkontinenta. Radi se zapravo o Francuskoj revoluciji (1789.- 1795./99.) koju povjesničari ponajviše opisuju kao prvom liberalnom revolucijom ikada u kojoj je srušen stari poredak i u kojoj je načinjen temelj moderne države. Revolucionarna opreka narod-kralj rezultirat će rušenjem „staroga režima“ i dolaskom na vlast Napoleona Bonapartea, što će kasnije izazvati domino efekt ne samo u Europi, već i u Južnoj Americi po pitanju borbi za neovisnost i ostvarenje neovisnosti na štetu suverena. Revolucije u Latinskoj Americi sličnije su onoj u SAD-u jer su obje željele s vlasti zbaciti matične države koje su ih svojom merkantilističkom politikom usporavale u gospodarskom razvoju te su ih vodile obrazovane elite nadahnute prosvjetiteljskim idejama i građanski ratovi u kojima se dio stanovništva opredijelio za matičnu državu te se uspjeh duguje stranoj intervenciji.⁶ Razlika u revolucijama jest ta što su ove revolucije na području Latinske Amerike nehomogene u smislu da nisu imale jedinstven cilj i strategiju te nedostatak potpore narodnih masa zbog eksploatacija niže rangiranih društvenih skupina unutar poretka od strane kreolskog stanovništva. Ta nehomogenost vidljiva je i u primjeru kojeg donosi literatura u smislu da je većina stručnjaka podijelila latinoameričke borbe za neovisnost na čak pet različitih smjerova. Prvi od njih odnosi se na kronološki prvu neovisnu državu u Latinskoj Americi, Haiti. Otokom Hispaniolom buktila je priča o neovisnosti od Francuske među plantažerima što je ubrzalo masovni ustanak robova. Drugi put bio je put Brazila čija je neovisnost od Portugala rezultirala pojavom carstva te je robovlasništvo ostalo netaknuto. Treći put zauzeo je Meksiko, a države španjolskog govornog područja u Južnoj Americi čija su dva junaka Simon Bolivar i Jose de San Martin uspjeli oformiti skoro deset novih država spadaju u četvrti pravac. Peti put vođen je na Karibima tj. predvodnice su Kuba i Portoriko čija je revolucija kaskala.⁷ Većina država u Latinskoj Americi svoju će neovisnost steći do 1830-ih.

Neovisnost tih država rezultirat će građanskim ratovima diljem potkontinenta. To doba nasilja koje je trajalo otprilike pedesetak godina rezultirat će militarizacijom pojedinih država na čijoj su se vlasti izmjenjivale diktature i revolucije. Dodatni pritisak na Latinsku Ameriku donosi i borba za ekonomsku i političku stabilnost koja nije mogla biti ostvarena zbog neprovedbe ekonomskih i socijalnih reformi, niti redistribucije zemlje. Tako se zapravo povećava zemljoposjednička aristokracija što će stvoriti probleme na ekonomskom planu koji počinje stagnirati jer se slobodna trgovina primjenjuje jedino u obalnom području, a nepostojanje

⁶ Kos-Stanišić, *Latinska Amerika-povijest i politika*, 23.

⁷ Meade, *A History of modern Latin America*, 121.

međuregionalne trgovine i nacionalnog tržišta potiču lokalnu samodovoljnost, izolaciju, političku nestabilnost pa čak i kaos.⁸ Do promjena će doći tek 1870. godine potaknutim industrijskom revolucijom u Europi. Ulaskom europskog kapitala u Latinsku Ameriku moderniziraju se proizvodnja i ekonomija. Latinska Amerika počinje sa integracijom u međunarodnom ekonomskom poretku tj. stvara se novi ekonomski sustav u kojemu se uzgaja jedna ili više kultura po pojedinoj državi (primjerice Brazil kava i šećer, Honduras banane) te to čini ekonomiju pojedine države ovisnu o potražnji i cijenama na svjetskom tržištu.⁹ Na političkom planu zalaže se za mirnoću i stabilnost pojedinih vlada u kojima se po običaju sukobljavaju konzervativne i liberalne snage. Unatoč pozivanju na mirnoću i stabilnost pod pokroviteljstvom jednakosti pred zakonom to nije bilo toliko prisutno. Nastankom republika pretpostavljeno je da će društveno uređenje u doba kolonijalizma nestati, no etničke i socijalne podjele ostaju sličnog, ako ne i istog intenziteta.

Ti fenomeni nastaviti će se i u 20. stoljeću, naročito nakon Velike gospodarske krize (1929.-1933.) i Drugog svjetskog rata (1939.-1945.). Utjecaj ovih dvaju događaja ostaviti će veliki trag na područje Latinske Amerike pogotovo iz razloga što Sjedinjene Države iz rata izlaze kao pobjednici te smatraju da mogu krojiti novu svjetsku politiku. Nadalje je važno upoznati se sa povijesnim kontekstom u smislu onoga što se naziva Hladni rat kako bi se mogli bolje okrenuti analizi i dolasku do odgovora na postavljeno istraživačko pitanje na početku rada. U nastavku je iznijet povijesni kontekst po pitanju Hladnog rata ne samo u Latinskoj Americi već i na svjetskoj pozornici.

3.2. Stanje nakon Drugog svjetskog rata

Već su u uvodu spomenute stavke hladnoratovskog doba koje, moram naglasiti, ima zapravo kompleksan kronološki slijed. To stanje ili „Hladni rat“ zapravo nastupa nakon 1947. godine, te se ponajviše očituje u Europi i dijelovima Azije (Korejski rat 1950.-1953.). Kako bi se bolje upoznali sa stanjem u Latinskoj Americi, istodobno je važno upoznati se sa stanjem na globalnoj razini i pojedinim događajima koji su doveli do raznih sukoba i intervencija koji su direktno ili indirektno utjecali na Latinsku Ameriku.

⁸ Kos-Stanišić, *Latinska Amerika-povijest i politika*, 31.

⁹ Kos-Stanišić, *Latinska Amerika-povijest i politika*, 32.

Korejski rat označen je kao jedan od prvih sukoba koji je odnio čak milijun žrtava te se smatra jednim od najkrvavijih sukoba u periodu Hladnog rata. Njega možemo svrstati u prvu fazu Hladnog rata pri čemu su se paralelno formirala dva bloka tj. supersile na području Europe osnivanjem Varšavskog pakta i NATO-a. Faza koja slijedi označena je Staljinovom smrću te dolaskom Nikite Hruščova na čelo Sovjetskog Saveza 1953. godine. Ovaj period trebao je označiti smanjivanje tenzija između dvaju supersila ili bolje rečeno zalaganje za mirnu koegzistenciju između istih, strategiju koju je sovjetski lider počeo zastupati od 1956.

godine.¹⁰ Možemo reći da je mirnu koegzistenciju zapravo prekinuo događaj na latinoameričkom kopnu tj. u ovom slučaju radi se o otoku. Radi se zapravo o Kubanskoj raketnoj krizi iz 1962. pri čemu su Ovalni ured i Kremlj na jedvite jade prekinuli kulminaciju Hladnog rata u atomski rat. Prethodni događaj također je zaoštrio odnose između dvaju blokova tj. Kubanska revolucija kao prva uspješna socijalistička revolucija na zapadnoj hemisferi postala je pokretač sukoba u Latinskoj Americi koja je od tada počela drugačije disati i to na način da se ta regija iz Američkog dvorišta tj. od Monroeove doktrine iz 1823. počinje na svojevrsan način opirati američkom imperijalizmu. Monroeova doktrina označavala je zapravo izolaciju ne samo Sjedinjenih Država već cjelokupne Zapadne hemisfere, pri čemu su se Amerikanci zalagali po principu „ako mi ne diramo vas, onda ne smijete ni vi nas.“ Time je zapravo ograničena intervencija Europe u poslove Zapada, točnije rečeno Latinske Amerike koja je od tada započela postepenu transformaciju u tzv. „američko dvorište.“

Kronologija Hladnog rata u Latinskoj Americi ponešto je drugačija nego li na globalnoj razini. Primjerice, dok se u početnoj fazi između 1947. i prve polovice 50-ih Europa počela dijeliti i dok je trajao Korejski rat, Latinska Amerika uživala je svojevrsan indirektan i ne toliko nasilan period na svome prostoru.¹¹ U toj prvotnoj fazi koju uzimamo kao onu na globalnoj razini (1947.-1954.), Latinska Amerika prolazila je svojevrsnu prilagodbu u političkoj i ekonomskoj domeni u već polariziranom svijetu. Tako je prilagodba rezultirala svojevrsnom inverzijom demokratizacije i usporavanju planova za provedbu društvenih reformi u zemljama Latinske Amerike¹² kao što su pokazali državni udari u državama poput Kolumbije, Venezuele, Kube i Perua u tom istom periodu. S druge strane, Pettina nalaže da je Hladni rat usporio ili čak zamrznuo političke i društvene promjene u zemljama poput Brazila, Argentine i Čilea za koje govori da nisu imale tako drastične događaje poput zemalja od prije navedenih. Time se može zaključiti da ovi procesi nisu pretjerano homogeni, stoga ponavljam da je dosta komplicirano

¹⁰ Pettinà, *A Compact History of Latin America's Cold War*, 32.

¹¹ *Ibid.*, 33.

¹² *Ibid.*, 33.

konstruirati detaljnu i preciznu sliku povijesti ovog perioda. No, bilo kako bilo, u ovoj početnoj fazi društvene i političke tenzije (koje su prisutne i u ranijim periodima kao što je objašnjeno od prije) počele su se polako gomilati diljem regije. Dodatno zaoštavanje desilo se i na vanjskopolitičkom planu tj. počinju se zaoštavati odnosi sa Sjedinjenim Državama. To će naravno dovesti do sve češćih i većih intervencija i povećavanja utjecaja SAD-a na Latinsku Ameriku. Podsjećam, Amerikanci se neće lako odreći svoje utjecajne zone i prevlasti na zapadnoj hemisferi. U nastavku ćemo vidjeti koje su to sve intervencije poduzeli te će se dati pregled ključnih događaja vezanih za Hladni rat u Latinskoj Americi te kako je regija „disala“ u odnosu na SAD u periodu do kraja 80-ih godina prošlog stoljeća.

4. Latinska Amerika kao „Američko dvorište“

Sada kada je objašnjen povijesni kontekst tj. koja je glavna premisa hladnoratovskog doba u vezi s Latinskom Amerikom, valja se posvetiti analizi koja će na kraju dati odgovor na postavljeno istraživačko pitanje, a i potencijalno opravdati zadanu tezu. Tako se u početku moramo dotaknuti supersile koja je na regiju utjecala još od 19. stoljeća te će to nastaviti raditi i u ovom periodu, a radi se o Sjedinjenim Američkim Državama.

Kao što je spomenuto u prijašnjem poglavlju, Amerikanci su ovu regiju držali pod povećalom više od 120 godina prije izbijanja Hladnog rata. Hal Brands donosi nam podatak kako je još 1820-ih John Quincy Adams (1767.-1848.) tj. šesti po redu predsjednik SAD-a postavio izričite temelje politici prema Latinskoj Americi. Navodi se i podatak da Amerikanci nisu na potkontinent gledali samo u strateškom smislu, već da su ga pojedini investitori i izvoznici gledali kao veoma lukrativno mjesto tj. priliku za ostvarivanje velike zarade naravno u financijskom smislu. Brands navodi da su ti prvi pokušaji bili razočaravajući, ali da je doprinos na vanjskopolitičkom planu nakon Prvog svjetskog rata prouzročio visoki rast utjecaja SAD-a, naročito zbog velike istrošenosti Velike Britanije. U međuratnom dobu utjecaj se još više povećava te se počinje sve više i više povećavati trgovina između Sjedinjenih Država i država Latinske Amerike.

Amerikanci su čak držali pojedine teritorije pod svojim protektoratom, neke od kojih drže i dan danas. Jedan od njih je Portoriko koji se danas smatra Američkim vanjskim područjem (nema status savezne države kao što su primjerice Havaji) i Guantanamo Bay na Kubi. U periodu prije

Prvog svjetskog rata Amerikanci su se umiješali i u priču o Panamskom zaljevu kojeg su gledali kao važnu stratešku točku koja otvara dva oceana, a paralelno su za vrijeme prve polovice 20. stoljeća okupirali pojedine države u Karibima i Srednjoj Americi. Jedna od takvih država bila je i Nikaragva s kojom ćemo se u malo detaljnijem svijetlu upoznati kasnije, naročito u kontekstu revolucije.

U nastavku za nas najbitnije i nezaobilazne stavke jesu dvije točke koje su Amerikanci označili kao ključne u odnosima sa latinoameričkim državama u prvoj polovici 20. stoljeća. Nadovezujući se na Monroeovu doktrinu Amerikanci su uspjeli ekonomski i vojno utjecati na Latinsku Ameriku još od 1901. godine. Riječ je o tzv. Plattovom amandmanu prema kojemu je Kuba postala američki protektorat.¹³ Po ovom dokumentu Amerikanci su imali ulogu branitelja kubanske neovisnosti, nečega što će biti uvelike narušeno 60-etak godina kasnije (iz američke perspektive). Druga stavka koja je zapravo dokinula Plattov amandman naziva se Politika dobrog susjeda ili *Good Neighbor Policy*. Hal Brands tu politiku okarakterizirao je kao seriju inicijativa koje su kao uzrok imale pojavu fašizma u Europi i širenje njemačkih vojnih misija u Latinskoj Americi što je oživjelo „sablást“ stranog upada u Zapadnu hemisferu.¹⁴ Ova vrsta vanjske politike prema „susjedstvu“ označila je podršku progresivnih društvenih promjena u Latinskoj Americi, nešto što se nije vidjelo u američkoj vanjskoj politici još od Monroeove doktrine gdje je prevladavala tzv. američka hegemonija. Ono što je zanimljivo jest to da je taj period i ta politika bila vrlo kratkotrajna, a možemo ju definirati kronološki u periodu između 30-ih i 40-ih godina tj. u međuratnom dobu i periodu za vrijeme Drugog svjetskog rata. Nakon 1946./47. dolazi do ponovnog i naglog obrata tj. vraćanja na politiku prije Politike dobrog susjeda u kojemu je Washington nastojao onemogućiti transformacije u latinoameričkim društvima. Razlog za to je definitivno jasan, a radi se o izbijanju Hladnog rata koji je samo ojačao konzervativne elemente u političkoj i ekonomskoj sferi na području potkontinenta.

Sliku utjecaja SAD-a u Latinskoj Americi najbolje zapravo dočarava autor Greg Grandin u svojoj knjizi *Empire's Workshop: Latin America, the United States and the Rise of the New Imperialism*. On ovdje analogiju povlači sa jednom dobro poznatom američkom kompanijom, a riječ je zapravo o automobilskom proizvođaču *Ford*. Još 1920-ih Henry Ford poduzeo je planove za podizanje plantaže koja bi davala gumu na području prašuma Brazila. Iz te plantaže niknuo je grad koji je brojao otprilike četiri tisuće radnika te tako postao treći najveći grad u Amazoni. Grad je po svemu disao američki način života naročito po infrastrukturi jer su ubrzo

¹³ Brands, *Latin America's Cold War*, 13.

¹⁴ *Ibid.*, 13.

nicali hidranti, nogostupi, bolnica, bungalovi za radnike, te veće kuće za administraciju.¹⁵ Crkve, bazeni, kino i teren za golf bile su samo nastavak ovog američkog utjecaja u prašumi. Problemi koji su se pojavili bili su raznoliki i projekt je osuđen na propast. Od raznih bolesti i nekompatibilnog terena do društvenih problema poput izbijanja pobuna na području gradova pod Fordovom jurisdikcijom dovelo je do prodaje plantaže Brazilskoj vladi za 250 tisuća američkih dolara ostavljajući u mislima premisu da se kompanija Ford zauvijek povukla. No, tridesetak godina kasnije to nije bio slučaj jer Ford je na latinoameričko tržište lansirao prijevozna sredstva poput automobila i kamiona. Također, a ova stavka je najbizarnija ali ujedno i najinteresantnija, Ford je uz Coca-Colu bio jedna od kompanija koja je sponzorirala ili pomagala latinoameričke odrede smrti za vrijeme 70-ih i 80-ih kako bi se zapravo usprotivili radničkom pokretu tj. sindikalnom aktivizmu.¹⁶

Ne treba nam neki poseban dokaz da bi razumjeli zašto je suradnja uopće potaknuta. Sindikalni aktivizam viđen u duhu hladnoratovskog doba bio je odrednica Sovjetskog bloka tj. socijalizma, kojeg su za vrijeme Ronalda Reagana i njegove doktrine koja je davala podršku protukomunističkim gerilcima diljem Latinske Amerike, Amerikanci htjeli ukloniti. O ovome će biti riječi nešto kasnije, no sada je važno donijeti zaključak ovog potpoglavlja prije nego li se krene s daljnom analizom. Greg Grandin svojom analogijom s Fordom u Latinskoj Americi zapravo želi reći da se obrazac Amerikanaca nastavlja. Ford je imao misiju reformirati društvo u Amazoni, a slično žele napraviti i Amerikanci diljem Latinske Amerike pa čak i pod pokroviteljstvom prisile jer vjeruju da oni nude univerzalan i općepriznat model za opstanak čovječanstva.¹⁷ Jedan od prvih takvih modela tj. intervencija poduzeli su na latinoameričkom kopnu 1954. godina, a taj obrazac nastaviti će se kako hladni rat bude sve više odmicao u smislu da se Latinska Amerika započne izdvajati iz Američke zone utjecaja. Sljedeća postaja za analizu tiče se jedne države u Srednjoj Americi, a riječ je o državi zvanoj Gvatemala. No, za početak moramo se upoznati sa politikom kakvu u ovoj početnoj fazi Hladnog rata provode Amerikanci na samom potkontinentu kako bi uvidjeli kako su Amerikanci demonstrirali svoju moć na istome.

4.1. Državni udar kao pokazatelj Američke snage

Američka snaga koja je vidljiva do sada samo je tračak onoga što će u nastavku vjerojatno najmoćnija nacija svijeta pokazati naročito na području Latinske Amerike. To je vidljivo i u

¹⁵ Grandin, *Empire's Workshop: Latin America, The United States, and the rise of the New Imperialism*, 22.

¹⁶ *Ibid.*, 25.

¹⁷ *Ibid.*, 25.

riječima predsjednika Harrya Trumana prilikom posjeta Meksiku 1947. godine: „Ovdje na Zapadnoj polutki već smo u značajnoj mjeri postigli ono što svijet kao cjelina mora postići. Kroz ono što mi nazivamo naš međuamerički sustav, koji je pola stoljeća postojano jačao, naučili smo raditi zajedno na rješavanju problema prijateljskom suradnjom i međusobnim poštovanjem.“¹⁸ Ova izjava pomalo je kontroverzna na način da ju se treba uzeti sa zrnom soli. Ono što ovdje Truman misli pod „prijateljskom suradnjom i međusobnim poštovanjem“ zapravo je čista krinka američkog autoritarnog pristupa u Latinskoj Americi. Tome nije pridonio samo odmak od Politike dobrog susjeda, već je tu pomogla i situacija na globalnom planu koji je omogućio tzv. Rio pakt. Rio pakt zapravo je sporazum o međusobnoj obrani potpisan u Rio de Janeiru 1947. te zapravo označuje svojevrsno zeleno svjetlo američkim vojnim intervencijama na latinoameričkom tlu. To je samo jedna pragmatična stavka koju su Amerikanci počeli graditi na potkontinentu kako bi očuvali zapadnu hemisferu od komunizma lukavo se ogradivši potpisivanjem ovog pakta.

Sljedeći korak bio je uplitanje u unutrašnje politike latinoameričkih država u kojima su postavljali ili bolje rečeno „instalirali“ ljude od kojih mogu izvući korist. Takve primjere nalazimo u dvjema državama u ovoj fazi, a riječ je o Dominikanskoj Republici u kojoj se podrška daje diktatoru Rafaelu Trujillu (1891.-1961.) te u Nikaragvi podržavajući Anastasia Somozu (1925.-1980.). Čini se dosta paradoksalan pristup pošto Sjedinjene Države opisuju same sebe kao donositelje mira, demokracije i napretka u svijetu. Nakon što je sprovedena demokratizacija većine država Latinske Amerike (osim Paragvaja, Nikaragve, El Salvadora, Dominikanske Republike i Hondurasa) ovakva politika postala je središnji dio politike SAD-a prema Latinskoj Americi. Glavni razlog tomu bilo je hladnoratovsko stanje tj. podrška diktatorima koji su antikomunistički nastrojeni te takva politika postaje *modus operandi* Ovalnog ureda. Time je provođenje demokracije postalo tek sekundarna zadaća, a očuvanje svog utjecaja i trenutnog poretka primarna, naravno pod krinkom „očuvanja“ demokracije.

Zanimljiv je i način na koji se odvijalo to uplitanje u unutrašnje političko stanje pojedinih država u Latinskoj Americi. Za to se moramo opet pozvati na 1947. godinu i osnutak organizacije koja će imati ključnu ulogu u hladnoratovskom sukobu diljem svijeta. Riječ je o CIA-i koja je osnovana iste godine te je odmah započeto sa razvijanjem kontakata među vojnim časnicima, religijskim vođama i političarima koji su smatrani bedemima stabilnosti.¹⁹ Demonstracija moći SAD-a u uplitanje u unutrašnje politike pojedinih latinoameričkih država demonstrirana je tek

¹⁸ Ibid., 46.- 47.

¹⁹ Ibid., 49.

1954. godine kao što je već rečeno u Gvatemali. Gvatemala je tada bila država koja je uvelike ovisila o SAD-u, a razlog tomu bile su razne korporacije koje su poput Forda nastojale zadržati i povećati svoj gospodarski monopol. Jedna od njih bila je i *United Fruit Company* (UFCO) koja je imala monopol nad transportom i praktički vlasništvo nad atlantskom lukom Porto Barrios.²⁰ Ovo je samo jedan primjer koliko je Gvatemala ovisila o SAD-u preko direktnih ulaganja, pozajmica i kontrolom nad Gvatemalnim stranim tržištem (vjerojatno se misli na trgovinu sa drugim zemljama). Na kraj toj „ovisnosti“ htio je stati predsjednik izabran 1950. godine, Jacobo Arbenz (1913.-1971.). Kako bi to ostvario, Arbenz se zalagao za provedbu agrarne reforme iz razloga što je unutrašnje tržište trebalo proširiti kako bi se moglo doći do svojevrsne moderne kapitalističke ekonomije. Zakon je stupio na snagu 1952. godine, a do lipnja 1954. procijenjeno je da je čak sto tisuća seljačkih obitelji dobilo zemlju. Taj podatak je podosta impresivan kada u jednadžbu ubacimo činjenicu da je samo 2% stanovništva Gvatemale posjedovalo 74% obradive površine u državi 1950. godine.²¹ Takva reforma zasigurno je morala nekoga uzdrmati, a prvi na tom frontu bio je UFCO zbog eksproprijacije zemljišta, a na to su se još nadovezali problemi između UFCO-a i gvatemalske vlade po pitanju politike i plaća što je dodatno narušilo odnose.

Ovo je uvelike razljutilo Sjedinjene Države. Ne samo da je Arbenz započeo sa nekom vrstom revolucije već je u i UFCO bio u opasnosti po svoje profite i posjede. Stoga je tadašnji predsjednik Dwight Eisenhower (1890.-1969.) odobrio tzv. Operaciju Uspjeh (*Operation Success*), CIA-in plan za uklanjanje Arbenza s predsjedničke pozicije i instalacija pukovnika Carlosa Castilla Armasa (1914.-1957.) na njegovo mjesto.²² Uvertira u vršenje državnog udara odigrala se na način da su Sjedinjene Države nametnule embargo na oružje Gvatemali. Odgovor predsjednika Arbenza bio je nabava češkog oružja u svibnju 1954. godine. To je označilo početak Operacije Uspjeh. Ulaskom pukovnika Castilla Armasa preko Hondurasa u Gvatemalu u lipnju iste godine, čekalo se samo na reakciju Amerikanaca. Ona je započela tako da su CIA -ini avioni za početak bacali propagandne letke i zapaljive bombe na glavni grad Gvatemalu (*Ciudad de Guatemala*). No, na tlu se zapravo dogodio glavni preokret jer su zapravo vojni časnici Gvatemale odbili naoružati radnike i seljake koji su podržavali revoluciju već su vršili pritisak na predsjednika Arbenza za ostavku te je nakon toga na vlast u državi došla tročlana hunta. To nije dugo trajalo iz razloga što su Amerikanci imali druge planove za Gvatemalu tj. onaj prvobitni, a to je bila instalacija Castilla Armasa za predsjednika. CIA-in kandidat sletio je

²⁰ Keen, Haynes, *A History of Latin America*, 440.

²¹ Ibid., 441.

²² Ibid., 442.

u glavni grad 3. srpnja te je gotovo odmah započeo sa provedbom terora nad onima koji su podržavali Arbenzov tip revolucije. Procjenjuje se da je poduzeto čak osam tisuća egzekucija.²³

Ovaj krvavi pothvat koji je bio samo jedan od daljnjih američkih načina za zadržavanjem vlasti i utjecaja u Latinskoj Americi možemo zapravo okarakterizirati kao kontrarevoluciju. Razlog tomu jesu posljedice koje je ostavila intervencija Amerikanaca u Gvatemali. Prvenstveno se izdvaja vraćanje imovine tj. zemljišnih posjeda u ruke oligarha koji su i prije kontrolirali iste posjede, zajedno sa svojim saveznicima i partnerima. Agrarna reforma iz 1952. opozvana je te su posjedi koji su bili uzeti UFCO-u vraćeni također natrag. Ekonomija u Gvatemali nije stagnirala, ali nije niti dospijevala daleko. Usprkos manjem napretku u industriji Gvatemala je ostala primarno izvoznik prehrambenih proizvoda. Prije svega tu se izdvajaju kava i šećer. No, država je ostala ovisna o SAD-u jer su od tamo izvozili namirnice poput žita i kukuruza koje su bile esencijalne za čitavu državu. U političkom smislu, državni udar 1954. donio je socijalnu bazu koja je disala militarističkim i represivnim karakterom. Dokaz za to leži nam u činjenici da je prvi civilni predsjednik (od državnog udara) izabran tek 1966. godine, a riječ je o Mariu Mendezu Montenegro (1910.-1965.) koji je i sam provodio represiju i protupobunjeničke operacije protiv gerilaca.²⁴ Postavlja se pitanje zašto niti jedna druga država u ovom periodu kojeg smo još u poglavlju o povijesnom kontekstu definirali da seže od 1948. do baš te 1954. godine nije krenula u sličnom smjeru kao i Gvatemala prije američke intervencije? Razlog tomu leži u onome što je zapravo došlo „prirodnim“ putem na vlast u pojedinim državama Latinske Amerike, a radi se o svojevrsnim autoritarnim režimima. Ranije primjere nalazimo u Venezueli i Peruu (1948.), a nešto kasnije izvedeni državni udari sprovedeni su u Kolumbiji (1953.) i na Kubi (1952.).²⁵ Na Kubi je na vlast tako došao Fulgencio Batista (1901.-1973.) koji će biti jedan od aktera o kojemu će više riječi biti u sljedećem poglavlju. Ovi državni udari označili su stavljanje pod kontrolu socijalne reforme u duhu Hladnoga rata tj. nemogućnost pojave socijalističkih revolucija. Naravno, sve su to odrednice američkog utjecaja na početku Hladnog rata na području Latinske Amerike. Ponavljam, kako sve više vrijeme bude odmicalo to će Amerikanci sve više i više urgirati u svoje „dvorište“ i upletati se u sve više država kako bi očuvali postojeći poredak.

²³ Ibid., 442.

²⁴ Ibid., 443.

²⁵ Pettinà, *A Compact History of Latin America's Cold War*, 46.

No, Amerikanci koliko god dugo držali Latinsku Ameriku pod povećalom nisu mogli zaustaviti ono što slijedi. Taj događaj zapravo je ključan i njemu će se posvetiti dobar dio ovog poglavlja. Riječ je zapravo o Kubanskoj revoluciji koja je označila preokret ne samo u regionalnoj već i globalnoj hladnoratovskoj politici. Pa ipak, nakon uspješno izvedene revolucije na otoku, Sjedinjene Države dobile su svog prvog socijalističkog neprijatelja u svom susjedstvu koji će odigrati presudnu ulogu u promjeni snaga, politike, ali i kako će od sada pa nadalje kroz hladnoratovsko doba disati latinoamerički potkontinent.

4.2. Kuba i potencijalno slabljenje SAD-a

Još smo na početku ovog poglavlja spomenuli kako je Politika dobrog susjeda onemogućila tzv. Plattov amandman tj. razriješilo je Kubu pozicije američkog vojnog protektorata. Uzimajući u obzir i dolazak Fulgencia Batiste na vlast preko državnog udara 1952. i prešutnom pomoći Amerikanaca Kuba je ponovno počela disati „plattovski.“²⁶ Nakon konsolidacije vlasti Batista je poduzeo stroge mjere, naravno u hladnoratovskom duhu. Tako je zabranio Kubansku Komunističku Partiju, nasilno gušio radničke štrajkove, ukinuo neposlušne sindikate i eliminiralo ranija populistička ograničenja poslovne slobode.²⁷ Naravno, sve preko američkog sponzorstva što možemo to tada nazvati i trendom u politici SAD-a prema Latinskoj Americi, a u korist nam ide i prijašnji primjer sa Gvatemalom. U nastavku ćemo se upoznati sa stanjem u Kubi za vrijeme i nakon revolucije nakon čega će uslijediti analiza Kubanske raketne krize koja će također biti objašnjena, koje su poteze na sve to povukli i kako su reagirali Amerikanci te jesu li uistinu izgubili utjecaj koji su imali na području svog „dvorišta.“

No, za razliku od Gvatemale koja je nadalje ostala pod Američkom palicom, Kuba je bila sasvim druga priča. U toj priči ili čak epu, moramo izdvojiti dvojicu aktera koji će biti zaslužni za provedbu prve uspješne socijalističke revolucije na zapadnoj hemisferi. Riječ je dakako o Fidelu Castru (1926.-2016.) i Ernestu „Che“ Guevari (1928.-1967.). Krenimo od prvoga. Fidel Castro rođen je 1926. godine, a otac mu je bio bogati farmer. Pohađao je jezuitsku školu u Belenu u Havani, a zatim je obrazovanje nastavio na Sveučilištu u Havani. Biografija zapravo nije od velike važnosti sve do 26. srpnja 1953. godine kada je Castro, koji je oko sebe okupio

²⁶ Ovaj pridjev zapravo nalaže da je Kuba od tadašnjeg državnog udara ponovno došla pod povećalo SAD-a baš kao što je to bilo određeno Plattovim amandmanom još na početku 20. stoljeća. Slično se dogodilo dvije godine kasnije u Gvatemali ali Kuba će imati dalekosežnije posljedice na globalnom planu dok Gvatemala ostaje više vezana za regionalnu političku situaciju.

²⁷ Keen, *Haynes, A History of Latin America*, 388.

manju skupinu sastavljenu od pripadnika niže srednje klase i radničke klase, predvodio pobunu čija je posljedica bila napad na vojarnu Moncada koja se nalazila u Santiagu de Cubi. Kao cilj bilo je pokretanje pobune protiv Batistine diktature. Pobunjenici su se zalagali za agrarnu reformu kao i reformu školstva, a uz to i na povratak na ustav iz 1940. godine.²⁸ Napad je bio neuspješan i Castro biva zarobljen, a od suđenja je najpoznatiji ostala njegova obrana tj. govor nazvan „Povijest će me opravdati“ (*History will absolve me*). Castro je služio zatvorsku kaznu od devetnaest mjeseci, a u međuvremenu je započela konsolidacija pokreta nazvanog 26. srpnja u kojem su u početnoj fazi bitnu ulogu odigrale mnoge žene, no možda najpoznatije bile su Haydee Santamaria (1922.-1980.) i Melba Hernandez (1921.-2014.) koja je bila Castrov odvjetnik pri njegovom suđenju. Castro je time sve više i više postajao nacionalni heroj, naročito jer su pripadnice pokreta 26. srpnja distribuirale otprilike deset tisuća kopija njegova govora sa suđenja. Sve se to odvijalo do godine 1955. kada se dogodila još jedna stvar koja će obilježiti Kubu u narednim godinama, a radi se o upoznavanju Castra i Ernesta „Che“ Guevare.

U narednoj fazi središte radnje jest Meksiko iz kojega je Castro namjeravao otići natrag na Kubu. To se i dogodilo 1956. kada su on i njegovi pristaše, njih 82, na brodu *Granma* započeli put prema Kubi. Zbog logističkih komplikacija nisu mogli ući u Santiago već je iskrcavanje obavljeno na istočnoj strani otoka u planinama Sierra Maestre. U tim planinama Castro i sljedbenici su se utaborili i od tada možemo zapravo reći da pokušaj revolucije zapravo kreće. U tom djelu otoka Pokret 26. srpnja regrutirao je nove pristaše i odrađivao gerilske akcije u smislu racija i upada. Na tom djelu otoka čak su se i sprijateljili sa tamošnjim stanovništvom, uglavnom seljacima koji su ih opskrbljivali resursima i informacijama o vladinim snagama. Tako do polovice 1957. možemo reći da se Kuba našla u svojevrsnom građanskom ratu u kojem su vladali terorizam i napadi od strane pobunjenika, nekih čak koji nisu bili ni vezani za Castrov pokret. Batista je na to reagirao tako što je koristio bombe i drugu vojnu opremu (literatura ne nalaže koju) kako bi ugasio pobunu. To se nije sviđjelo glavnim akterima ovog poglavlja, Amerikancima koji su dobavljali vojnu opremu Batisti koji nije imao dopuštenje da istu opremu koristi u „domaće“²⁹ svrhe. Rezultat toga bio je prestanak opskrbe oružjem Kubanske vlade od strane Amerikanaca u ožujku 1958. Dva mjeseca kasnije Batista je pokušao istisnuti pobunjenike iz svog centra u Sierra Maestri što je završilo poražavajuće za Batistu i njegovu vojsku. Kroz cijelu 1958. godinu Batista je trpio gubitke bilo na vojnom ili logističkom planu.

²⁸ Taj ustav bio je jedan od progresivnijih ustava tog vremena jer je u svojem socijalnom programu posjedovao stavke poput agrarne reforme, javnog obrazovanja i minimalnih plaća.

²⁹ Važno je za eksplicirati da Keen koristi engleski naziv *domestic*, što bi zapravo značilo unutarnje poslove i politike.

Krajnji udarac zadan je krajem prosinca 1958. kada su se pobunjenici našli na periferiji Havane. Rezultati su viđeni tek na Novu godinu 1959. kada je Batista, zajedno sa njegovim pomoćnicima pobjegao u Miami.³⁰

Kao i svaka uspješna revolucija u početnoj fazi se započinje sa konsolidacijom vlasti. Tako su početne mjere socijalizacija ekonomije i uspostava novog obrasca vanjskopolitičkih odnosa. U nastavku, vlast je zaključila da parlamentarna demokracija nije odgovarajući režim za Kubu što je rezultiralo konsolidacijom vlasti Fidela Castra kao premijera, a kasnije i prvog sekretara Komunističke partije, koji je držao sve više pozicije u vladi. Nadalje, ukinuta je sloboda tiska te je potisnuta autonomija Sveučilišta u Havani. Na ekonomskom planu donesene su agrarna reforma, redistribucija dohodaka, diverzifikacija poljoprivrede, a izdvaja se plan o ekonomskoj neovisnosti o Sjedinjenim Državama. Kako bi se ta ekonomska ovisnost preinačila Kubanci su započeli odnose sa Sovjetskim Savezom koji je od tada okarakteriziran kao saveznik. To je načinjeno i iz razloga kako bi se revolucija zaštitila od Američke intervencije tj. da Kuba ne postane nova Gvatemala. U prilog tomu možemo izvući podatke vezane za prodaju šećera Sovjetskom Savezu koji je 1960. otkupio 425 tisuća tona šećera uz dogovor da će iduće godine kupiti još milijun tona istoga. Diplomatski odnosi sa Sovjetskim Savezom od tada se nastavljaju.³¹

No, zašto je revolucija uopće bila uspješna u Kubi za razliku od Gvatemale koju su Amerikanci vrlo lako ugušili? Pojedini autori poput Richarda Weitzza i Jamesa Defronza nalažu kako postoji nekoliko faktora koji igraju ključnu ulogu po pitanju pobunjeničkih tj. u ovom slučaju revolucionarnih djelovanja. Weitz ih navodi četiri; učinak gospodarstva u vrijeme pobune, postojanje etničkih podjela unutar naroda, geografski položaj glavne baze operacija i kvaliteta vodstva ustanika.³² Prvi faktor označava vrstu ekonomske krize ili nazadovanja za vrijeme ustaničkog pokreta. Weitz smatra da to nije primjenjivo na Kubi pošto je država iskusila spori ali postojan rast unatoč inflaciji koja nije učinila preveliku štetu. Etničkih razdora također nije bilo u većoj mjeri, no fokus se prebacuje na društveni poredak tj. na pripadnost pojedinoj socijalnoj klasi unutar samog društva koja je igrala značajnu ulogu u tome hoće li pojedinci podržavati pobunjenike ili ne. Ovdje se izdvajaju pripadnici niže i srednje klase koji sudjeluju u pobunjeničkim operacijama. Što se geografske pozicije tiče, Castro i društvo imali su sreće. Dolaskom na istočni dio otoka tj. uzvisine Sierra Maestre (pri čemu nisu imali izbora) pobunjenici su se našli u sretnim okolnostima jer je baza vladine vojske bila podosta udaljena,

³⁰ Keen, Haynes, *A History of Latin America*, 389.-390.

³¹ *Ibid.*, 391.

³² Weitz, „Insurgency and Counterinsurgency in Latin America, 1960-1980“, 398.

a dodatni razlog za sreću gerilaca bilo je u tome što su u toj regiji naišli na stanovništvo koje je slično disalo kao i oni tj. nezadovoljstvo Batistinim režimom bilo je uvelike prisutno. Zadnja stavka vezana je uz kvalitetu vodstva ustanika te se ovdje može reći da je ta kvaliteta bila bez presedana, naročito ako se osvrnemo na Fidela Castra koji se svojim dugačkim i karizmatičnim govorima pozivao narod na djelovanje i paralelno s tim podizao moral pobunjenicima. U prilog tome donose nam i podatci iz govora nakon što je revolucija završena kako se „drugove“ (*comrades*) oslovljava kao mučenike u smislu da oni kako je Castro rekao: „*Svima nam je smrt poznata. Posebno smo bili upoznati sa smrt za vrijeme rata...*“³³, pri čemu je aludirao i na uspjeh revolucije i muku koju su kolektivno prošli. Takvi govori bili su česti, emocionalno nabijeni i davali dodatni zamah revoluciji koja je na kraju i uspjela.

Što se DeFronza tiče on razlikuje pet faktora koji su od iznimnog značaja da bi se pojedini pokret mogao nazvati revolucijom ali i paralelno s tim da bi revolucija bila uspješna. On ih naziva „kritičnim“ faktorima, a izdvajaju se; masovne frustracije koje dovode do narodnih ustanaka, pokreti opozicijskih elita, ujediniteljske motivacije, teška politička kriza i permisivan i tolerantan svjetski kontekst.³⁴ Prva dva faktora očigledna su iz samog tijeka revolucije u smislu da je Pokret postajao sve veći u smislu ljudstva ali i da je s vremenom povećavao svoj intenzitet utjecaja koji se, možemo reći, protezao eksponencijalno od istočnog djela otoka na zapadni dio. Ujediniteljske motivacije kao što je već rečeno u paragrafu prije nadovezuju se na Weitzovu tezu o kvaliteti vodstva na čijem je mjestu stajao Fidel Castro zajedno sa „Che“-em koji je i na kraju osigurao izvoz revolucije ili barem njihove pokušaje u druge zemlje, učeći na primjeru Gvatemale u kojoj je i sam boravio. Teška politička kriza vidljiva je prilikom povećanja pokreta i započinjanjem s operacijama vezanim za „skidanje“ Batiste s vlasti pri čemu je i on sam ostvario kontraefekt koristeći američke resurse za već spomenute „domaće“ odnose. Svjetski kontekst u ovom smislu dovoljno je tolerantan i stvara pogodno tlo za uspješnu revoluciju ovakvog oblika zbog prisutnosti antiameričkog ozračja duž gotovo čitave regije, ali i politike mirne koegzistencije za koju se kako ćemo vidjeti u nastavku rada, zalagao Nikita Hruščov (1884.-1971.).

Ono što je u nastavku bitno i što nas odviše zanima jest pitanje kako su na ovo reagirali Amerikanci, te što ostvarenje revolucije na Kubi donosi Latinskoj Americi u duhu Hladnog rata? Priča oko toga, kao i donošenje odgovora na ova pitanja uistinu su kompleksna te će u

³³ „Castro Speech Data Base- Speeches, Interviews, Articles, 1959-1966“

³⁴ Defronzo, *Revolutions and Revolutionary Movements*, 13.

nastavku biti predstavljena daljnja analiza odnosa SAD-a nakon ovog događaja. Prvo moramo krenuti od odnosa SAD-a i Kube te kako su se oni promijenili nakon revolucije.

Zasigurno je da su se odnosi Amerikanaca i Kubanaca nakon revolucije pogoršali. Najviše se to osjetilo na ekonomskom planu pri čemu su Kubanci očito namjeravali stati na žulj Amerikancima tako što su im predložili ideju da naftne rafinerije američkih korporacija poput Texacoa, Standard Oila i Royal Dutch Shella obrađuju sovjetsku naftu. Od tada se započinje sa eksproprijacijom različitih kubanskih rafinerija ali i američkih posjeda od čega je najpoznatije ono Coca-Cola-ino. Kako su se odnosi sve više i više zaoštravali tako je i potencijalna reakcija Amerikanaca bivala sve ozbiljnija. Tako je u središtu ponovno CIA koja je pripremila kamp za treninge u Gvatemali kako bi se izvršila invazija. Predsjednik Eisenhower prerezao je diplomatske odnose sa Kubom početkom siječnja 1961., a tri mjeseca kasnije predsjednik Kennedy (1917.-1963.) odobrio je invaziju na Zaljev svinja puno poznatiji pod engleskom inačicom *Bay of Pigs*. Revolucionarna vojska ubrzo je ugušila napad te je ta pobjeda omogućila Castru dodatni prestiž što je rezultiralo obećanje vjernosti socijalizmu i Sovjetskom Savezu koji se zakleo štiti Kubu od potencijalno sljedećeg napada SAD-a te je od tada povećan protok oružja koji je iz SSSR-a dolazio na Kubu.³⁵ SAD ovom „invazijom“ zapravo je počinio pogrešku baš iz razloga navedenih od prije tj. traženje Sovjetske protekcije od strane Kube, ali i u moralnom smislu jer kako Teresa A. Maede nalaže: „*Pokazalo se sramotnim za Sjedinjene Države.*“³⁶

No, Kennedy se nije predavao. Između 1961. i 1962. godine CIA je započela sa operacijom Mungos (*Mongoose*). Kennedyeva administracija sponzorirala je tako industrijsku sabotazu i racije, nastojalo se ubiti Castra i smatralo se „odlučnom vojnom intervencijom SAD-a“ u rušenju režima.³⁷ Naravno od toga nije bilo pretjeranog uspjeha te se je trebalo pomiriti sa sudbinom i prisutnošću novog socijalističkog susjeda u tzv. Američkom „dvorištu“ čiji je utjecaj očito ovime bio poljuljan u Latinskoj Americi. Ono što je bila dodatna prijetnja Amerikancima jest već spomenuti protok oružja kojeg su Sovjeti slali na Kubu. Kritičan događaj odvio se u listopadu 1962. godine kada su Sovjeti na Kubu instalirali svoje nuklearne rakete. Možda na prvu zvuči banalno, ali gotovo dva tjedna (trinaest dana) svijet je bio na rubu nuklearnog rata. Na kraju se uspjelo doći do dogovora između američkog predsjednika Kennedyja i sovjetskog predsjednika Nikite Hruščova. Sjedinjene Države morale su obećati da nikad više neće napasti Kubu i da će povući svoje nuklearne rakete usmjerene na Moskvu koje su se nalazile u Turskoj. Kao dio kompromisa Sovjeti su morali svoje rakete povući s Kube.³⁸

³⁵ Ibid., 392.

³⁶ Meade, *A History of modern Latin America*, 466.

³⁷ Brands, *Latin America's Cold War*, 49.

Možemo zapravo reći da je ovaj događaj učvrstio svijet u sfere utjecaja dviju supersila. Sljedeća stanica bila bi uvidjeti kako su Amerikanci reagirali na to u periodu ranih 60-ih, dok je Kennedy započeo svoj mandat kao predsjednik.

Njegova ambicija bila je vrlo jednostavna, a započeo je sa pokretanjem projekta zvanog *Alliance for Progress* projekt koji je spajao revolucionarne i kontrarevolucionarne tradicije američke diplomacije u Latinskoj Americi. Projekt je predstavljen nedugo nakon Kennedyeve inauguracije za predsjednika. Predstavljen je pred ambasadorima različitih država Latinske Amerike, a time se Washington obvezao na dovršenje revolucije u Amerikama. Revolucije u smislu da se Kuba ne ponovi te je dobar dio potkontinenta trebao potpasti pod ili barem približno pod američki standard života. Tako su obećane donacije u milijardama dolara za razvojnu pomoć u zamjenu za donošenje zemljišnih, poreznih, pravosudnih i izbornih reformi usmjerenih prema razbijanju ekstremnih koncentracija ekonomske i političke moći kako bi se izgradila hemisfera u kojoj se: „*svi ljudi mogu nadati odgovarajućem životnom standardu i svi mogu živjeti svoje živote dostojanstveno i u slobodi.*“³⁸ Dok je takva bila retorika Kennedyeva nauma, u praksi je to izgledalo agresivnije. Greg Grandin navodi da je Kennedy želio učvrstiti unutrašnju sigurnost latinoameričkih država kako bi se obranile od svrgavanja (vjerojatno radikalnije Ljevice i komunista), te je tako regija pretvorena u protupobunjenički laboratorij. U prilog ovome dolaze podatci koje izdvaja Hal Brands koji nalaže da je Kennedy bio uporan u uništavanju prve Kube (operacija Mungos), ali da je bio još uporniji u sprječavanju tzv. „druge Kube“ odnosno prevencija izvoza socijalizma u druge države Latinske Amerike. Pitanja koje je postavio Tajniku Obrane Robertu McNamari glasila su: „*Koliko trupa možemo poslati u Dominikansku Republiku u periodu između 12 i 48 sati?*“, „*Koliko u Honduras? Koliko u Venezuelu?*“³⁹ Ovo samo pokazuje koliko je jako Kennedy naumio utjecati u regiji i to ne samo ekonomski i politički već i vojnom intervencijom, a politika je bila svedena na princip ukoliko reforme Alijanse (*Alliance for Progress*) i mjere protiv pobunjenika neće držati Ljevicu pod kontrolom, onda će to učiniti vojska. Zanimljiva je činjenica da je predsjednik Johnson (1908.-1973.) imao sličan princip u nastavku vođenja SAD-a jer Kennedy je ubijen u atentatu krajem studenog 1963. godine.

Kada je SAD-a osjetio prve reakcije socijalističkog bloka prouzročene Kubanskom revolucijom i istoimenom raketnom krizom očekivali su da utjecaj počinje daleko slabjeti unutar regije. Za to sve poduzete su mjere za vrijeme mandata John F. Kennedyja, ali se na to nadovezao i njegov

³⁸ Grandin, *Empire's Workshop: Latin America, The United States, and the rise of the New Imperialism*, 54.

³⁹ Brands, *Latin America's Cold War*, 49.

zamjenik tj. nasljednik Lyndon Johnson koji će na vlasti ostati do 1969. kada će na mjesto predsjednika SAD-a stati Richard Nixon (1913.-1994.). Mora se reći, da mjere koje je poduzimao Johnson u Latinskoj Americi činile su Kennedyja možda i pre „nježnim.“ Godine 1964. podržao je vojni puč u Brazilu, potrošio milijune dolara za potporu Eduardu Freiu (1911.-1982.) u izborima za predsjednika Čilea te pozicionirao američke trupe na područje Panamskog kanala. Zatim su marinci upali u Dominikansku Republiku 1965. te pri tome ugušili početak pobune, a godinu dana kasnije Amerikanci su pokušali utjecati na izbore u Costa Rici, ali bezuspješno.⁴⁰ To stezanje obruča zapravo je bio kontra efekt onoga što se pretpostavilo u početku. Kako je Američki utjecao potencijalno opao sa uspjehom socijalizma na Kubi i pripajanja Kube Sovjetskom bloku, tako je paralelno pokrenuto sa predstavljenim akcijama koje možemo staviti pod zajednički nazivnik, a to je osiguranje i stezanje obruča američkog utjecaja u regiji radi izbijanja najvećeg bauka zapadne hemisfere, nove Kube.

To je za Amerikance bilo uspješno jer je Kuba ostala jedina socijalistička zemlja zapadne hemisfere što se može okarakterizirati kao uspjeh Amerikanaca. Naravno, zasluge definitivno ne idu samo njima, već i druga dva aktera kao što su Kuba i Sovjetski savez koji su svojim politikama zapravo bile kontraproduktivne same sebi. Rezultat tog jesu Castrova diplomatska izolacija, a Sovjeti nisu bili uspješni u regiji baš iz razloga što je Kuba bila jedina članica Sovjetskog bloka na Zapadu i indikator za to. Zapravo se može reći da niti jedna od dvije sile nije uspjela drastično utjecati na regiju. Alijansa je vidjela svoje prepreke, a to pokazuje neuspjeh utjecaja na izbore u Costa Rici i razilaženje odnosa između SAD-a i Brazila nakon vojne intervencije 1964. godine. U prilog ovdje Brands donosi i informacije vezane za izbore u Čileu tj. da su Amerikanci imali minimalnog utjecaja na izbore pošto su konzervativni Čileanci napustili svog kandidata kako bi blokirali lijevo orijentiranog Salvadora Allendea (1908.-1973.) te je time Eduardo Frei osigurao pobjedu. Čini se na prvu da Latinska Amerika već ovdje uspijeva graditi neki vlastiti put. Prije svega ovdje se referiram na već rečeno tj. da je američki utjecaj opadao dok je sovjetski zapravo bio neprimjetan. Ovime se vidi tračak onoga što se pokušava kroz ovaj rad ilustrirati i potvrditi, a nastavak rada donijet će nam opširnije rezultate. Predočeni događaji sugeriraju nam da američki utjecaj nije nestao već da je samo izgubio na intenzitetu. Kvaliteta mu je zapravo opadala dok je kvantitetom bio pojačan s obzirom na uplitanje u poslove nekoliko latinoameričkih država. To će otvoriti novo poglavlje koje nas vodi u 70-te i 80-te u kojima se izdvajaju dvije države koje će nadalje biti u fokusu, a radi se o Čileu i Nikaragvi u kojima su se odvijali državni udar, a zatim ponovno i revolucija.

⁴⁰ Ibid., 60.

4.3. Čile- dvosjekli mač uplitanja u regiju

Dolazak Richarda Nixona u Ovalni ured obilježio je tako reći početak 70-ih godina za američku vanjsku politiku usmjerenu prema Latinskoj Americi. No, Nixon ima puno dublju priču i povezanost sa Latinskom Amerikom. Ta priča vezana je za njegov posjet potkontinentu točnije rečeno Venezueli, još 1958. kada je služio funkciju potpredsjednika za vrijeme predsjednika Eisenhowera. Doček potpredsjednika SAD-a prošao je u duhu mržnje prema Amerikancima, a primjer toga jest činjenica kada su Nixon i njegova žena izašli iz zrakoplova dočekala ih je bijesna gomila koja je urlala: „*Idi kući!*“, „*Nećemo zaboraviti Gvatemalu!*“⁴¹ Grandin nalaže da je ovo bilo upoznavanje sa otvorenom konfrontacijom sa Trećim svijetom.⁴² Razlog zbog kojeg se ova priča spominje jest što se trend antiameričkog ili bolje rečeno antiameričkog ozračja koje se proširilo potkontinentom pretače čak i u 70-te. Razlog tomu je intenzivnije stezanje obruča kojeg smo analizirali pred kraj prijašnjeg poglavlja, ali i Vijetnamski rat radi kojega su se mnogi studenti poistovjećivali sa komunističkim ustanicima čija im je borba bila poznata zbog korupcije i Američke hegemonije. Nemiri su započeli još 1968. u raznim gradovima poput Montevidea, Buenos Airesa i Rosaria, a demonstracije su viđene po državama kao što su Brazil, Gvatemala, Nikaragva, El Salvador i Meksiko.⁴³ Amerikanci zasigurno nisu htjeli dopustiti da u niti jednoj od drugih država ti nemiri i demonstracije prerastu u masovni revolucionarni pokret kao što je krajem 50-ih uspio na Kubi. Jedna takva država zamalo je uspjela u tome, a blagoslov je dobila i od Fidela Castra. Radi se o Čileu u kojem su kako je već rečeno Amerikanci (minimalno) intervenirali kako bi na predsjedničku poziciju stao Eduardo Frei koji je istu funkciju obnašao do 1970. godine.

Problemi su započeli još za Freijeve mandata kada je Čile počeo ekonomski stagnirati. Stagnacija je potaknuta inflacijom zbog smanjenja cijena bakra pred kraj 60-ih koji je bio čileanski glavni izvozni proizvod. Frei nije uspio riješiti te razvojne probleme koji su se nastavljali. Dodatne probleme stvaralo je i nezadovoljstvo unutar društva koje je pogođeno niskim plaćama i ogromnom nejednakošću u distribuciji prihoda. To je otvorilo put novom akteru koji je zabrinuo Amerikance, a radi se o višestranačkoj koaliciji zvanj Narodno Jedinstvo (*Unidad Popular*) na čelu sa doktorom medicine Salvadorom Allendeom koji je pred kraj 1970. postao čileanski predsjednik.⁴⁴ Ovo je vrlo važno iz razloga što su u tom momentu

⁴¹ Grandin, *Empire's Workshop: Latin America, The United States, and the rise of the New Imperialism*, 60.

⁴² *Ibid.*, 60.

⁴³ Brands, *Latin America's Cold War*, 85.

desnica i centar bili razdvojeni te je to (uz probleme koji su navedeni prije) rezultiralo izborom prvog marksističkog predsjednika u Latinskoj Americi i to na otvorenim izborima. To je moglo označiti i nekakvu vrstu rezerviranosti ostalih Marksista zbog načina na koji je Allende došao na vlast. Rezerviranost u smislu toga jer ostvarenje socijalizma nije došlo u duhu oružane borbe i sukoba baš kao što su to poduzeli Fidel Castro i Che Guevara. Protuargument tome iznosi nam autorica Tanya Harmer koja donosi informacije vezane za međusobnu podršku Kube i Čilea.

Zapravo se radi o posjetu Allendea Kubi nakon što je revolucija uspješno izvedena 1959. godine. Prilikom posjeta, budući čileanski predsjednik upoznao je dvojicu lidera, Castra i Che Guevaru koji kako nalaže profesorica Harmer, Allende je bio momentalno impresioniran. Razlog tomu ostaje nepoznat, ali ono što se ovdje može uvidjeti jest sklapanje veza unutar latinoameričkih država koje žele pronaći svoj put u Hladnom ratu, a u ovom slučaju taj put jest put socijalizma. Čini se kao da se u ovom momentu vidi veće priklanjanje pojedinih država Sovjetskom bloku. No, zapravo nije tako. Ovaj posjet ne označuje to nego je samo naznaka uspostavljanja veza za ono što Che Guevara u svom govoru Allendeu kaže: „*Salvadoru, koji na drugi način pokušava ishoditi isto.*“⁴⁴ To isto je razrješavanje okova Latinske Amerike od stranog utjecaja, ponajviše Amerikanaca. Dakako, Kuba će taj put zaobići kada će nekoliko godina nakon revolucije pristupiti Sovjetskom bloku, ali ovdje se definitivno vide naznake „trećeg puta“ ili Trećeg svijeta, nekakve alternative naspram dviju supersila. U prilog ovome argumentu ponovno se referiram na profesoricu Harmer koja nalaže da je Allende bio „doživotni“ socijalist, te da je usvojio marksizam ali to nije značilo automatsku vjernost Sovjetskom Savezu.⁴⁵ Socijalistička Partija svoj je identitet zasnovala na protivljenju prosovjetskoj stranci, te se Allende, kao jedan od osnivača u ranim 30-ima, zalagao za pronalazak „čileanskih rješenja“ za svoju državu, a ne sovjetskih.⁴⁶ Ovo predstavlja dodatni argument za tzv. treći put.

Priprema Amerikanaca tekla je šablonski, a pri tome nam u prilog dolaze i podatci američkog Vijeća nacionalne sigurnosti (*National Security Council*) preuzeti iz online arhiva Berkeley Library University of California. Prema tim dokumentima izdvaja se onaj vezan za 9. studeni 1970. pri čemu se uspostavlja politika prema Čileu. Ovdje je važno za izdvojiti Nixonovu odluku pod brojem dva, a ona u kratkim crtama nalaže da će SAD vršiti pritisak na Allendeovu vladu kako ne bi došlo do konsolidacije vlasti i kako bi se ograničila implementacija politika koje su suprotne naspram interesa Sjedinjenih Država.⁴⁷ U dokumentu su još iznijeti podatci

⁴⁴ Harmer, *Allende's Chile and the Inter-American Cold War*, 53.

⁴⁵ Ibid., 52.

⁴⁶ Ibid., 52.

vezani za „snažne napore“ koje će se uložiti kako bi se ostale vlade Latinske Amerike suprotstavile konsolidaciji komunističkog režima i paralelno s tim kratki planovi za početak ekonomskog embarga sve potpisani od strane Henryja Kissingera (1923.-2023.) tadašnjeg savjetnika za nacionalnu sigurnost. Drugi dokument, iznijet malo ranije nego li prijašnji vezan je za 16. listopada 1970. u kojemu se nalaže da će u Čileu biti izveden udar.⁴⁷ Time se zapravo pokazuje da su Amerikanci već u startu, kada Allende još nije niti došao na vlast počeli krojiti plan za svrgavanje. Slučajnost je bila ta da je Allende pobijedio na izborima iste godine.

Konsolidacijom svoje predsjedničke pozicije u Čileu, Allende je stao na žulj Amerikancima. Već oslabljeni u regiji, Amerikanci s predsjednikom Nixonom čekali su priliku kako ponovno uspostaviti svoju hegemoniju na potkontinentu, a Čile sa svojom revolucijom u najavi bio je idealna prilika za to. Ovo je najava vojne intervencije koja će 1973. srušiti Allendea i dovesti na vlast diktaturu generala Augusta Pinocheta (1915.-2006.). Nixon je tako smatrao da je vojska velika stabilizacijska sila od izuzetne kvalitete u Južnoj Americi.⁴⁸ Smatrao je i da su Latino Amerikancima potrebni jaki vojni lideri pod američkim utjecajem. Nije to samo mislio predsjednik već je i kolektivno mišljenje „Sjevernih“ Amerikanaca bilo da su oni mudriji i sposobniji za upravljanje te da imaju dužnost spasiti „nesmotrene, ranjive Latino Amerikance“.⁴⁹ Ovo se može okarakterizirati i kao propaganda politika koju Amerikanci donose u gotovo sve države svijeta gdje interveniraju bilo vojno, politički ili ekonomski. Aura spasitelja i donositelja mira i napretka esencijalni su dio ovakvog razmišljanja prema Latinskoj Americi koju Amerikanci žele održati ili barem ponovno povratiti pod svoju kontrolu u hladnoratovskom sukobu, naročito što su se odnosi SAD-a i Latinske Amerike pogoršavali, a u regiji je još uvijek bila prisutna antiamerička atmosfera. Sjedinjene Države zahvatila je panika.

Panika je krenula kada je Nixon saznao za izbor Allendea za predsjednika Čilea 1970. godine. Predsjednikove početne psovke bile su uvertira u sedmo minutni monolog o tome kako će „smrskati“ Allendea.⁵⁰ Baš kao i u slučaju Gvatemale u igru se ubacila CIA koju je Nixon zadužio kako bi Čileanska ekonomija „vrištala“ te je kroz naredne tri godine SAD potrošila milijune i milijune dolara kako bi destabilizirali Čile i potaknuli njihovu vojsku na djelovanje. Taj poticaj doprinio je unutrašnjim podjelama u Čileanskoj vojsci prema Allendeovoj vladi. Dodatno je na to utjecala i činjenica što su pojedini čileanski časnici odrađivali protupobunjenički trening u SAD-u ili u zoni Panamskog kanala. Američka pomoć i utjecaj

⁴⁷ „CIA, Operating Guidance Cable on Coup Plotting, October 16, 1970“

⁴⁸ Harmer, *Allende's Chile and the Inter-American Cold War*, 61.

⁴⁹ *Ibid.*, 61.

⁵⁰ Grandin, *Empire's Workshop: Latin America, The United States, and the rise of the New Imperialism*, 64.

nastavljeni su, a 1973. godine pomoć je čak udvostručena. Ti pothvati na kraju su rezultirali vojnim pučem koji je izveden u jutarnjim satima dana 11. rujna 1973. te je kao krajnju posljedicu imao dolazak na vlast generala Augusta Pinocheta koji će Čileom vladati narednih sedamnaest godina uvodeći režim brutalne neoliberalne diktature. Ukoliko se referiramo na prijašnje spomenutu rezerviranost socijalista prema ovom kvazi uspjehu onda možemo uvidjeti da su u jednu ruku imali pravo. Pravo u smislu da se revolucionarne težnje ne mogu ostvariti mirnim i demokratskim putem već da je potrebna oružana borba, baš onakva kakvu su vodili Fidel Castro i Che Guevara na Kubi. Te oružane bitke za revolucionarne ciljeve nastaviti će se na već dobro poznatom području, Srednjoj Americi, od kojih će se državnica izdvojiti Nikaragva u kojoj je revolucija i ostvarena.

No, što je pobjeda Pinocheta zapravo značila za SAD i Latinsku Ameriku u malo širem kontekstu? Za SAD vladavina Richarda Nixona završila je 1974. ostavkom istoimenog predsjednika nakon afere Watergate⁵¹ i Vijetnamskog rata koji će do formalnog kraja doći godinu dana nakon što će predsjednik podnijeti ostavku. Ovo je dovelo i do ukidanja Nixonove doktrine koja je formalizirana još kada je Nixon započeo s mandatom 1969. godine. Prema toj doktrini SAD više nije u potpunosti mogao pomagati svojim saveznicima, već se od saveznika očekivalo da poduzmu vlastite mjere i iskroje vlastite obrambene putove pri čemu će Sjedinjene Države izvršavati sve postojeće i potpisane dužnosti. Kao što možemo vidjeti na primjeru Čilea u kojemu su Amerikanci potpomogli vojni puč zajedno sa ekonomskim embargom da je Nixonova doktrina bila manje-više samo farsa. Farsa u smislu da se oslanja na svojevrzni intervencionizam bilo to u ekonomskom, političkom ili vojnom smislu. U Čileu je vidljiv utjecaj po svim tim faktorima što bi se zapravo trebalo kositi sa Nixonovom doktrinom.

Od kada je Nixon podnio ostavku SAD je krenuo u drugačijem smjeru, a taj smjer bio je u duhu antimilitarizma. Godine 1973. američki Kongres dobio je ovlast da pregleda i preokrene odluke o slanju trupa u inozemstvo. Čak je i obavještajni sustav pao pod nadzor Kongresa čime je i CIA na svojevrstan način u manjoj mjeri neutralizirana. Između 1974. i 1976. antimilitarizam kao politika je bujao. Novi predsjednik Gerald Ford (1913.-2006.) zabranio je atentate na strane lidere. Uz to, Kongres je ukinuo da Amerikanci pridaju vojnu pomoć Turskoj, a ograničeno je bilo i davanje pomoći Južnoj Koreji, Čileu i Indoneziji te je započeto sa politikom „ljudskih

⁵¹ Naziv za složenu mrežu političkih skandala u SAD-u između 1972.-1974. što je dovelo do ostavke predsjednika Nixona koji je i sam bio umješšan u nju. Afera nosi naziv po hotelsko-stambenom kompleksu u Washingtonu.

prava⁵² kada je u Ovalni ured stupio Jimmy Carter (1924.-). Do kada je Jimmy Carter služio funkciju predsjednika SAD-a svijet se nalazio u nečemu što se naziva detant koji obilježava period smanjivanja napetosti između dvaju supersila tj. SAD-a i SSSR-a. U Latinskoj Americi to je bilo čak i neprimjetno iz razloga što je na tom području SAD imao najveći utjecaj (neovisno o padu istog i o pojavi socijalizma na Kubi kao i izborom Allendea za predsjednika), dok su Sovjeti imali najmanji na tom interesnom području. No, ono što je počelo bujati u Latinskoj Americi bio je fenomen nazvan kao Teologija oslobođenja (*Liberation Theology*). Taj fenomen možemo okarakterizirati kao navođenje klera tj. svećeništva da siromašni građani imaju pravo na obrazovanje, medicinsku skrb i normalne plaće te da to nije dio neke nedostižne fantazije. Teologija oslobođenja započela je još u ranim 60-ima, ali je zamah dobila 70-ih i to baš na području Srednje Amerike, a u prilog svemu tome donosi nam i citat Kos-Stanišić pri čemu nalaže da je u Latinskoj Americi: „...*religija preusmjerila političku kulturu*.“⁵³ Pri tome se aludira da je sve veća prisutnost ovog fenomena u običnom puku generirala zahtjevima za promjenom, a ona je najočitija bila je u jednoj državi Srednje Amerike pod imenom Nikaragva koju je novi predsjednik Ronald Reagan (1911.-2004.) pokušao obuzdati od revolucije.

4.4. Sandinisti preuzimaju

Moglo bi se reći da je detant zapravo prekinut dolaskom na predsjedničku poziciju Ronalda Reagana koji je imao za cilj povratiti američku snagu u svijetu te je to dovelo do zaoštavanja odnosa sa Sovjetskim Savezom ali samo u retoričkom smislu jer ih je Reagan nazivao „zlim carstvom.“ Što se tiče područja Latinske Amerike, Grandin nalaže da je Reagan „naslijedio“ uglavnom smiren kontinent jer je gotovo svaka zemlja južno od Costa Rica bila pod vlašću diktatora⁵⁴, nečega što je zapravo bila krinka Nixonove doktrine kojom su zemlje morale izboriti i iskrojiti vlastiti obrambeni put. To je dovelo do svojevrsnog osjećaja mira u SAD-u jer je to bio indikator pobjede u Latinskoj Americi u hladnoratovskom sukobu. Kako to inače biva, ništa nije sigurno iz razloga što je u susjedstvu bujala nova kriza. Riječ je o pojedinim državama Srednje Amerike koje su bile pod vlašću pro-Američkih diktatora, a izdvajaju se El Salvador, Gvatemala i Nikaragva. Do svojevrsnog prekida detanta došlo je 1979. godine kada su vlast u

⁵² Započeto je iz razloga što je u drugim zemljama prevladavalo opće kršenje ljudskih prava što je označilo okretanje SAD-a u ideološkom smislu. Predsjednik Carter tako se zalagao za promoviranje ljudskih prava i njihova zaštita što je naišlo na probleme u strateškoj i interesnoj sferi Sjedinjenih Država.

⁵³ Kos-Stanišić, *Latinska Amerika-povijest i politika*, 55.

⁵⁴ Grandin, *Empire's Workshop: Latin America, The United States, and the rise of the New Imperialism*, 72.

Nikaragvi preuzeli Sandinisti, ili kako ih Hal Brands naziva Marksističko-Lenjinistička gerilska skupina.⁵⁵ Detant je tako obustavljen na ovom prostoru, dok je drugdje u svijetu nastavljeno s takvom politikom. No, to će svejedno ostaviti posljedice i navesti Reagana na (kao što su i njegovi prethodnici radili) stezanja obruča ne samo u Latinskoj Americi već i u svijetu. Većina literature nalaže da se ono što se pred kraj 70-ih odvijalo u Nikaragvi zapravo može okarakterizirati kao revolucija. No, može li to biti revolucija u smislu one najalarmantnije na zapadnoj hemisferi, Kubanske revolucije, to valja tek proanalizirati i uvidjeti kakve je posljedice to ostavilo na SAD na potkontinentu i Latinsku Ameriku samu po sebi.

Za daljnje objašnjenje valja se vratiti malo dalje u prošlost tj. u period između dva svjetska rata. Tako se izdvaja godina 1934. kada je nakon ubojstva Sandina⁵⁶ (po kome su i Sandinisti dobili ime) dominantnu ulogu u politici Nikaragve preuzima Anastasio Somoza (1896.-1956.). On je konsolidirao svoju moć uz pomoć paravojne postrojbe poznate i pod nazivom Plave košulje, kada je 1936. godine osvojio predsjedničke izbore. Važna stavka je ovdje da je preuzimanjem predsjedničke titule paralelno zadobio upravljačku poziciju nad Nacionalnom gardom kojom je sada mogao dirigitirati čitavu politiku Nikaragve. „Blagoslov“ je dobio i od Amerikanaca koji su podržavali njegovu vladavinu i slali donacije za naobrazbu vojnika za Nacionalnu gardu koji su svoju zadnju godinu školovanja proveli u američkom trening centru u Panami.⁵⁷

Somoza je tako vladao do 1956., bilo direktno ili indirektno pomoću marionetskih predsjednika. No, 1956. godine je atentiran i ubijen. Nakon toga vodeću ulogu u Nikaragvi preuzimaju njegovi sinovi Luis i Anastasio Somoza Debayle koji će državom vladati do 1979. godine također direktnim i indirektnim putem. Obitelj Somoza tako je vladala Nikaragvom uživajući velike pogodnosti, naročito jer su se ponašali kao da je država njihov privatni posjed. U prilog tome govore podatci da je obitelj kontrolirala otprilike 25% poljoprivredne proizvodnje i veliki dio industrije što je rezultiralo u procjenom vrijednosti do petsto milijuna dolara. Nije bilo potrebno dugo vremena da pojedinci postanu nezadovoljni svojim statusom u državi, naročito iz razloga što je dohodak 50% stanovnika bio u prosjeku 256 dolara na godišnjoj razini.⁵⁸ Izbijanje revolucije dužno je i još pokojem faktoru, a jedan je već predočen u prijašnjem poglavlju pod nazivom Teologija oslobođenja. Drugi se odnosi na prirodnu katastrofu koja je 1972. zadesila glavni grad Managuu pri čemu je najutjecajnija posljedica bila enorman pad poslovanja. Ulogu

⁵⁵ Brands, *Latin America's Cold War*, 165.

⁵⁶ Nikaragvanski nacionalni heroj koji je bio jedan od vođa pobune protiv američke okupacije Nikaragve 1927.-1933. godine.

⁵⁷ Keen, *Haynes, A History of Latin America*, 450.

⁵⁸ *Ibid.*, 450.

ovdje dakako ima i obitelj Somoza koja je u tom trenutku koristila međunarodne donacije za pomoć i obnovu u vlastite svrhe, stavljajući dio novca u svoj džep. Također, Nacionalna garda optužena je za krađu i prodaju potrepština za obnovu. Nakon ovih događaja jasno je bilo da će ljudi zatražiti neku vrstu promjene, a kako to ide u diktatorskim režimima način za svrgavanje istog bio je državni udar.

FSLN⁵⁹ ili Sandinistički front za nacionalno oslobođenje skupina je koja je osnovana još u 60-ima, te kao što je već rečeno, ime uzela prema nacionalnom heroju Sandinu. Cilj organizacije bilo je opiranje i rušenje režima kojim je vladala obitelj Somoza za koju su Sandinisti smatrali da je kreacija američkog imperijalizma i eksploatacije. Početni predvodnici režima bili su Carlos Fonseca, Tomas Borge i Silvio Mayorga. Između njih se izdvaja Fonseca kojega se može okarakterizirati kao vođu pokreta. Fonseca je zagovarao marksistički pogled prema kojem se zagovarala redistribucija bogatstva i moći. Za vrijeme revolucije ulogu vođe preuzeti će drugi akteri..

Kao početak revolucije ne možemo uzeti konkretan datum. Razlog tome je što su Sandinisti svoje operacije započeli još kada je organizacija osnovana. Većina literature revoluciju veže za godinu 1977., no o tome treba pričati i puno ranije kada su članovi FSLN-a 27. prosinca 1974. u kući jednog bogatog izvoznika pamuka kao taoce držali gradonačelnika Manague, ministra vanjskih poslova, američkog ambasadora i nekolicinu članova obitelji Somoza. Kompenzacija je bila puštanje oamnaest članova FSLN-a iz zatvora, pet milijuna američkih dolara, poruka FSLN-a za narod Nikaragve i slobodan prolaz prema Kubi. Prilikom toga, u državi je proglašeno ratno stanje od strane Somoze koje je trajalo do 1977. godine, a ukinuto je nakon što je u Ovalni ured uselio Jimmy Carter koji je preko svoje politike ljudskih prava oslabio Somozin publicitet, ali i zato što je Somoza bio uvjeren da je slomio Sandiniste preko metoda mučenja i ubijanja. Time je zapravo oslabljen položaj Somoze zbog pomisli da SAD neće intervenirati bude li došlo do obrata u vladajućoj strukturi same Nikaragve. Sandinisti su čekali takvu priliku.

Još jedan događaj bio je ključan za intenzivniju promjenu. Naime, Pedro Chamorro urednik novina La Prensa izdao je informacije da je Somoza vodio izvoz krvi građana Nikaragve te istu krv prodavao u SAD-u, a novce naravno spremao u svoj džep. U siječnju 1978. godine, Chamorro je likvidiran na zapovijed Somoze, što je rezultiralo općim štrajkom nezadovoljstva pri čijem je gušenju morala intervenirati Nacionalna garda koja nastavlja sa svojom represijom.

⁵⁹ Kratica zapravo označava španjolsko ime organizacije Frente Sandinista de Liberación Nacional.

Preokret po pitanju revolucije odvija se u kolovozu 1978. kada su Sandinisti upali u Nacionalnu palaču i kao taoce ovoga puta držali otprilike tisuću petsto ljudi. Kao kompenzaciju u dogovorima Sandinisti su dobili oslobađanje otprilike pedeset i devet svojih ljudi iz zatvora, veliku novčanu kompenzaciju i slobodan put u Panamu. Ofenzive su se nastavila i na dan 8. rujna iste godine kada su Sandinisti pokrenuli ustaničke akcije u čak pet gradova u Nikaragvi. Rezultat toga bilo je gašenje tih ustanaka od strane Nacionalne garde koja je provela tzv. Operaciju Čišćenje (eng. *Operation Cleanup*) u kojoj je život izgubilo oko pet tisuća ljudi.

Situacija nakon rujna 1978. mijenja se u korist Sandinista. Somoza više nije uživao Američku potporu kao nekada, a Sandinisti su bili podržani iz različitih dijelova svijeta. Doprinos u zalihama pružile su države u susjedstvu kao što su Panama, Costa Rica, Venezuela ali i Kuba koja u početku ne šalje preveliku pomoć kako se Amerikanci ne bi jače umiješali u situaciju u državi. Podršku su počele pružati i socijalno demokratske vlade zapadnoeuropskih država koje su sve više pokazivale antagonizam prema politici Sjedinjenih Država. Tako je u veljači 1979. zaustavljena opskrba oružjem od strane SAD-a prema Somozinim snagama. Unaprijed tri mjeseca (29. svibanj 1979.), Sandinisti poduzimaju konačnu ofenzivu i to u glavnom gradu Managui kojeg je Somoza dao bombardirati. Nakon egzekucije novinara ABC-ja Billa Stewarta u igru su se ponovno vratili Amerikanci koji su vidjeli samu egzekuciju na televiziji, Somozi je naređeno da napusti zemlju. Somoza je u bijegu napustio Nikaragvu 17. srpnja iste godine pri čemu je raspuštena Nacionalna garda čiji će članovi u daljnjim godinama biti ispitivani provjeravani. Samo dva dana nakon Somozina bijega, Sandinisti su preuzeli kontrolu nad Managoom time označujući konačnu pobjedu i uspjeh revolucije.⁶⁰

Ponovno, kako je ta revolucija bila uspješna i zbog čega? U ovom slučaju opet ćemo se pozvati na faktore koje izlažu Weitz i DeFronzo. Prisjetimo li se poglavlja vezanog za Kubu i četiri faktora koje iznosi Weitz, možemo reći da slično vrijedi i za Nikaragvu. Unatoč operacijama gerilaca Weitz nalaže da je Nikaragva baš poput Kube doživljavala spor ali postojani rast u ekonomskom smislu uz manje krize pri čemu, ponovno, inflacija nije igrala veću ulogu ili stvarala dodatne probleme. Ista stvar vrijedi i za etničke razdore pri čemu se ponavlja model kao i na Kubi u kojemu se u većoj mjeri izdvajaju razlike društvenih klasa za ulazak u pobunjeničke redove povezani naravno sa marksističko-lenjinističkom ideologijom. Ovime se ne želi reći da su obje revolucije istog karaktera ma da možemo povući neke zajedničke točke. Zapravo se radi o dvama različitim revolucijama po pitanju pristranosti jer Sandinisti, kako ćemo vidjeti u nastavku poglavlja, nisu u potpunosti implementirali model socijalizma kao što

⁶⁰ Defronzo, *Revolutions and Revolutionary Movements*, 223.-224.

je konsolidiran na Kubi. Razlike za Weitzu vidljive su prema posljednjim faktorima koje izdvaja, a tiču se geostrateške pozicije i kvalitete vodstva. Geografski faktori nisu imali presudnu ulogu u Nikaragvi iz razloga što su pobunjenici selili baze svojih operacija, vodeći ponekad borbe na selu, a ponekad u gradovima.⁶¹ Što se kvalitete vodstva pobunjenika tiče, u Nikaragvi je ona bila više heterogena nego li na primjeru Kube. U Nikaragvi je bilo prisutno više lidera koji su vodili različite frakcije za razliku od Castra koji je igrao dominantnu ulogu u Kubanskoj revoluciji⁶², na kraju uspostavivši svojevrsan kult ličnosti.

DeFronzo kroz svojih pet faktora označuje zašto ovo možemo okarakterizirati revolucijom i to uspješnom. Prvi od faktora tj. masovne frustracije vidljive su još u 60-im i 70-im godinama kada je započelo sa trendom Teologije oslobođenja koja je preko svojih pristaša i propagatora učinila uspjeh po pitanju uzdizanja Sandinista i oporbe Somozinom režimu. Opozicijska elita prisutna je definitivno i ključan je faktor dolaska na vlast Sandinista. Ovdje se aludira na, u jednu ruku eksponencijalnom rastu gerilaca. Tako je FSLN od 60-ih do 1976. brojao u prosjeku sto pedeset pripadnika da bi ta brojka do ljeta 1979. iznosila oko pet tisuća vojnika, pri čemu su trećina bile žene.⁶³ Ujediniteljske motivacije također su evidentne. FSLN kao ideološki marksističko-lenjinistička organizacija okupljena je pod zajedničkim ciljem da se svrgne diktatura i kraju privedu nejednakost, korupcija i eksploatacija stanovništva. Četvrti faktor po DeFronzu također je prisutan i vidljiv naročito nakon prestanka pomoći SAD-a Somozinom režimu, a država upada u, možemo reći i građanski rat, već u kolovozu 1978. kada su Sandinisti upali u Nacionalu palaču. Svjetski kontekst, kao peti faktor, ovdje je tako povoljan, a vidljiv je iz razloga što je sila kao SAD prestala opskrbljivati diktatora dok su države Zapadne Europe i pojedine Latinoameričke države poput Paname, Costa Ríce i Venezuele pružale logističku pomoć Sandinistima. Čini se tako da ovom analizom zasigurno možemo borbu Sandinista okarakterizirati kao revoluciju.

Konsolidacijom moći u Nikaragvi, Sandinisti su naišli na mnoge probleme. Kao i kod svakog opsadnog ili ratnog stanja u pojedinoj državi prvo je trebalo prebrojati žrtve. One su brojale otprilike pedeset tisuća, što je iznosilo tada oko 2% cjelokupne populacije. Materijalna šteta procijenjena je na 1,3 milijarde američkih dolara, a javni dug iznosio je vrtoglavih 1,6 milijardi.⁶⁴ Nasuprot klasičnom jednostranačkom socijalističko/komunističkom modelu, Sandinisti su zagovarali svojevrsni pluralistički sustav preko kojega bi rješavali već navedene

⁶¹ Weitz, „Insurgency and Counterinsurgency in Latin America, 1960-1980“, 399.

⁶² Ibid., 400.

⁶³ Defronzo, *Revolutions and Revolutionary Movements*, 224.

⁶⁴ Keen, Haynes, *A History of Latin America*, 452.

probleme. Doprinos u rješavanju problema organizirao je i glavni arbitar na zapadnoj hemisferi, Sjedinjene Države. Blagonaklonost predsjednika Cartera utjelovljena je u pozajmici od sto milijuna dolara prema privatnom sektoru kako bi se uopće održala ekonomija zemlje. Nažalost politika koju su Sandinisti vodili u ekonomskom smislu nije se svidjela Amerikancima iz razloga što je princip bio da se sagradi što više ekonomskih i političkih odnosa sa što više država neovisno o ideologiji. Kamen spoticanja za Amerikance tako je bila pretpostavka da Sandinisti pomažu u opskrbi oružjem susjednom El Salvadoru tj. lijevo orijentiranim pobunjenicima ondje. Predsjednik Carter iz tog razloga suspendirao je financijsku pomoć.

Dolaskom Ronalda Reagana u Ovalni ured i primjenjivanjem njegove doktrine (koja će biti formalizirana 1985.) situacija se ponovno zaoštrava, naravno u duhu Hladnog rata. Sandinisti su poprilično dobro iskoristili ovu situaciju, naročito sa zemljama Zapadne Europe u kojima su se pojavile vlade socijalnih demokrata koji su se opirali američkoj dominaciji na Zapadu. Sami Sandinisti željeli su se samostalno opirati tzv. polarizaciji svijeta ne opredjeljujući se ni na Američku niti na Sovjetsku stranu. Vidljivo je i to iz činjenice da su se zalagali za pluralistički sustav i stvaranje kontakta s državama za čiju su ideologiju manje marili. Dodatni razlozi nalaze se i u zagovaranju demokracije i socijalne pravde. Demokracije u smislu pluralizma, no nažalost to im nije išlo u prilog i to je najvjerojatnije još više pogoršalo odnose sa Amerikancima. Ovdje se aludira na činjenicu da izbori u državi nisu održani tj. odgađani su kroz otprilike pet godina te su se ubrzo Sandinisti našli na udaru CIA-e koja je pokušala svrgnuti režim, naravno sve u duhu Reaganove doktrine. Reagan je na to reagirao podosta represivnom mjerom čiji je rezultat bio prekid trgovine sa Nikaragvom. No, princip kojim su se Sandinisti koristili očito je rađao plodom, barem u ekonomskom smislu. Već je rečeno da su Sandinisti gradili odnose sa mnogim državama pa tako i ekonomske. Tako je trgovina sa Zapadnom Europom porasla za gotovo dvostruko. Zemlje Istočnog bloka također su bili primamljiv teritorij te je trgovina s njima ponajviše i porasla sa čak 1% na 27.2% što je popriličan uzlet.⁶⁵ No, što je sve to značilo za Latinsku Ameriku?

Zapravo se može uvidjeti svojevrsan domino efekt u smislu uzdizanja lijevo orijentiranih gerilaca ili ustanika. Prvi primjer koji se uzima jest El Salvador koji je spomenut u prijašnjem paragrafu dok se drugi odnosi na Gvatemalu koja sadrži paralelnu događajnicu sa revolucijom u Nikaragvi isto kao i intervencijama u Hondurasu. Pobjeda Sandinista oslabila je Reaganov cilj u regiji, ali ne i njegovu narav da još jače oslabi socijalističko/komunistički utjecaj na potkontinentu što bi se moglo nazvati svojevrsnim kontraefektom. Slična situacija bila je

⁶⁵ Defronzo, *Revolutions and Revolutionary Movements*, 229.

prisutna i nakon Castrove pobjede na Kubi pri čemu su pojedine Latinoameričke države počele na Kubu gledati kao svojevrsni model i inspiraciju. Smatralo se da je to oslabilo američku vrstu imperijalizma no zapravo se dogodilo sasvim suprotno, Amerikanci su počeli stiskati obruč instaliranjem svojih marioneta na vodeće pozicije u drugim državama što iz priloženog možemo vidjeti u Čileu. Takav je model u regiji sad bila Nikaragva koja podržana od strane zapadno europskih vlada zapravo okreće svojevrsan „treći smjer“, nešto što se može povezati sa Pokretom Nesvrstanih. U korist ovoj činjenici ide i rečenica koju je na sastanku u Havani 1979. godine izjavio Daniel Ortega (1945.-), koordinator hunte u Nikaragvi i budući predsjednik: „*Marš prema pobjedi se nastavlja!*“⁶⁶ Ovime je potencijalno dodatno oslabljen utjecaj Sjedinjenih Država, no i Sovjetskog Saveza jer su od sada nadalje pojedine države Latinske Amerike pokušavale postići svojevrsnu autonomiju kojom su se po novome počele voditi i Kuba i Nikaragva.

Pad utjecaja SAD-a označila je i uspostava jedne nove grupacije pod nazivom Contadora koju su činili države poput Venezuele, Paname, Kolumbije ali i Meksika koji je bio neizostavna podrška Sandinistima za vrijeme revolucije. Cilj ove grupacije bilo je onemogućavanje ili barem smanjivanje američkog uplitanja u Nikaragvu. Ovime se zapravo željelo smanjiti uplitanje SAD-a u politiku Nikaragve te diplomatskim putem i pregovorima riješiti konflikte diljem Srednje Amerike. Organizacija je osnovana u Panami u siječnju 1983. godine i označila je jednu vrstu međusobne kooperacije u regiji neovisne o SAD-u.⁶⁷ Nažalost ova organizacija neće biti toliko uspješna (djelovala do otprilike 1986.) u smislu da bi ostale Latinoameričke zemlje primijenile sličan obrazac ponašanja u vanjskoj politici. Sve većim slabljenjem Sovjetskog Saveza u drugoj polovici 80-ih, kao i kulminacija pada Željezne zavjese tj. kraja Hladnog rata na vlast u Latino Američkim državama doći će poprilično slabe demokratske vlade što će ponovno osigurati prevlast Amerikanaca te time možemo uvidjeti neku vrstu začaranog kruga u kojem se nalazila Latinska Amerika u periodu Hladnog rata ali i nakon istoga.

5. Sovjetski utjecaj u Latinskoj Americi

Kao što je već rečeno u uvodu, ovaj rad je pokušaj dokazivanja teze da je Latinska Amerika ishodila svoj vlastiti put u periodu Hladnoga Rata. Nakon što se dala poprilično detaljna analiza

⁶⁶ Dinkel, *The Non-Aligned Movement: Genesis, Organization and Politics*, 183.

⁶⁷ Pettinà, *A Compact History of Latin America's Cold War*, 160.

Američkog utjecaja na regiju, u nastavku slijedi analiza onog drugog tj. Sovjetskog utjecaja koji je po svemu sudeći također bio od presudne važnosti što se tiče događaja koji je odjeknuo cijelim svijetom, a radi se naravno o Kubanskoj revoluciji. Tako će se u ovom poglavlju fokus prebaciti na Sovjete i kako su oni intervenirali u ovoj regiji koja s razlogom nosi titulu „Američkog igrališta“, kako smo mogli uvidjeti u prijašnjem poglavlju. No, prije nego li donesemo zaključak jesu li Sovjeti stvarno imali tako jamačne šanse da uopće utječu na potkontinent valja se pozabaviti njihovim utjecajem na istome i dati konkretniju analizu.

Već je u početku spomenuto da je podosta teško dati pregled hladnoratovskog doba Latinske Amerike, te se to nadovezuje i za ovu analizu o Sovjetskom utjecaju u regiji. Literatura donosi različite podatke o početku Sovjetskog utjecaja te pojedini autori smještaju u 60-te godine, dok drugi u 70-te. Ukoliko paralelno pratimo događajnicu koja je predstavljena u poglavlju prije zasigurno bi se trebali složiti sa autorima koji zagovaraju da je Sovjetski utjecaj vidljiv još od 60-ih tj. od kraja Kubanske revolucije i nadovezivanje na Kubansku raketnu krizu. No, Sovjetski utjecaj vidljiv je još i prvoj polovici 20. stoljeća na području Latinske Amerike, ali više u indirektnom i intelektualnom smislu. Još 1917. kada je buknuła Oktobarska revolucija i taj događaj odjeknuo diljem svijeta, mnogi intelektualci, političari i vođe radničkih pokreta počeli su se zanimati za marksističko-lenjinističku ideologiju što se moglo vidjeti u razgovorima ljudi u velikim centrima Latinske Amerike poput Mexico Citya, Buenos Airesa i Santiaga.⁶⁸ Problemi koje je ideologija komunizma željela riješiti bili su u dobroj mjeri vezani za područje Latinske Amerike, a izdvajaju se; siromaštvo, eksploatacija seljaštva i proletarijata i brutalnost vlada.⁶⁹ Time je uspjeh revolucije u Rusiji zapravo bio simbol zadovoljavanja socijalne pravde i utopije u nastanku.

Ključni događaj za provedbu i rješavanje tih problema, što je postala svojevrsna misija SSSR-a, bio je kraj Drugog svjetskog rata. Kao što je već rečeno, od tada će se na globalnoj političkoj sceni Sovjeti na direktan ili indirektan način sukobljavati s Amerikancima. Svjetski događaji poput revolucije u Kini (1949.) i „okupacije“ Istočne Europe, zatvorilo je Sovjete u smislu da su se više počeli fokusirati na Euroazijsku sferu. Osnivanjem NATO saveza, Amerikanci su pod svoju „palicu“ uzeli Zapadnu Europu, Jugoslaviju, Grčku, Tursku, Južnu Koreju i Japan. Ovdje se zapravo krije motivacija za uplitanje u Latinsku Ameriku na koju su Sovjeti gledali kao savršenu priliku za izjednačavanje snaga u odnosu na SAD, ukoliko bi uspjeli utjecati na regiju na način da latinoameričkim državama i uspostavljanjem odnosa sa njima pomognu nositi se sa

⁶⁸ Blasier Cole, „Soviet impacts in Latin America“, 481.

⁶⁹ Ibid., 481.

dominantnom snagom na Zapadnoj hemisferi. Ti odnosi uspostavljeni su na tri načina preko Komunističke partije, Ministarstva vanjskih poslova i Ministarstva za vanjsku trgovinu.⁷⁰ No, Sovjeti su imali i četvrtu struju koja je također vrijedna spomena. Na to se može nadovezati američka priča sa CIA-om koja je bila glavna tajna služba koja je operirala na potkontinentu. Sovjetski pandan CIA-e bio je KGB tj. Odbor/Komitet državne sigurnosti. KGB bio je podosta aktivan u Meksiku, a visoki časnici ove organizacije čak su uspostavljali početne veze s Fidelom Castrom. No, u početnoj fazi Hladnoga rata, koja je u Sovjetskom slučaju dijakronijski različita od one Američke tj. može se reći da započinje 1960. (za razliku od Američke do vojnog puča u Gvatemali 1954.), politička aktivnost i sklapanje formalnih diplomatskih i trgovačkih veza bila je zapravo u tragovima ili nepostojana. Kanali kojima se dolazilo u kontakt s latinoameričkim državama bili su u sklopu Komunističke partije što je naglo povećano nakon što je Castro konsolidirao vlast na Kubi. Moglo bi se reći da je SSSR uspostavila glavno sjedište za regiju na Kubi nakon uspješne socijalističke revolucije. Nakon toga se započinje sa uspostavljanjem odnosa sa većinom vlada na potkontinentu te učvršćivanja trgovinskih veza i davanje podrške komunističkim partijama u duhu natjecanja za podršku šire javnosti u latinoameričkim zemljama.⁷¹

Akcije i ciljevi komunizma kao međunarodnog pokreta bile su jasne. Premisa na kojem je zasnovani te akcije i ciljevi bila je vjerovanje da je vječiti protivnik, kapitalizam, osuđen na propast dok je komunizam predstavljen kao pobjednik. U tom slučaju su bile potrebne pobjede socijalističkih/komunističkih revolucija u svijetu, kako bi se komunizam kao režim predstavio kao režim budućnosti. Pobjedu je ostvarila Kina nakon revolucije 1949., a zatim Kuba koja je čak služila kao svojevrsan izvoznik komunizma dalje u Karibe i afričke zemlje, naravno, uz Sovjetsku podršku. Čak je i Castro zagovarao ovakav pristup, a to je vidljivo u govoru u kojem je nakon uspjeha svoje revolucije rekao da „*Naša revolucija je dio revolucije Latinske Amerike.*“⁷² Tanya Harmer nalaže da je tako Havana predstavila najradikalniji i najkonzistentniji izazov za utjecaj SAD-a u Latinskoj Americi 60-ih, a to je vidljivo i iz prijašnjeg poglavlja. Pristupom Kube pod Sovjetski blok to možemo okarakterizirati kao zajednički zadatak Havane i Moskve što se naravno nadovezuje na šire zadaće i ciljeve komunizma koji su do malo prije definirani.

Ono što je zanimljivo, a što nam iznosi Hal Brands jest da on u svojem djelu *Latin America's Cold War* iznosi dihotomiju između ciljeva i potencijalnih dobitaka koje su imale Moskva i

⁷⁰ Ibid., 482.

⁷¹ Ibid., 483.

⁷² Harmer, *Allende's Chile and the Inter-American Cold War*, 42.

Havana ali da se na neki način može pronaći zajednički nazivnik. Taj cilj bio bi potpora pobunama u regiji i pretvaranje Kube u nešto što su nazvali „svjetionik latinoameričke revolucije.“⁷³ Ovo se savršeno nadovezuje na prijašnje navedenu Castrovu izjavu, no dihotomija koju izlaže Brands je sljedeća. Moskva je tako ciljala da zapečati američku slabu točku u regiji, dok je Havana namjeravala pridobiti saveznike te umanjiti američki pritisak. Paralelno s time započelo je sa provedbom operacije Mungos od strane Amerikanaca. Tako je svaka od zaraćenih strana namjeravala regiju preoblikovati na svoj način.

5.1. Kuba- neuralgična točka za Sovjete

Kada pričamo o preoblikovanju regije onda je važno na umu imati da je najveći utjecaj u političkom i ekonomskom smislu SSSR imao na Kubi. No, ovdje pričamo o dvosmjernom putu kojeg su imale Havana i Moskva te se jedan nadovezuje na drugi. Prva stvar na koju su Sovjeti utjecali jest povećanje obrane Kube od vanjskog neprijatelja (Sjedinjenih Država). Moskva je tako na otok slala tešku mašineriju, naftu i druge sastavne industrijske dijelove, a u ekonomskom smislu SSSR je kupovala šećer i pridavala Castru velike donacije. Na Kubu je i od strane Sovjeta pristizala velika količina vojne opreme kao što su oružje, borbeni avioni i tenkovi. Što se drugog smjera tiče, on je ponajviše vezan za vanjsku politiku pri čemu su Moskva i Havana željele ostaviti veći trag u regiji na način da potiču pobunjeničke pokrete i destabiliziraju latinoameričke vlade. To je na neki način bilo predvođeno od strane Castra jer je od strane Sovjeta zadobio ovlasti u smislu vanjske politike tj. sve veće naoružavanje doprinijelo je sve pouzdanijom vanjskom politikom kojom je mogao sam manevrirati. Tako je Venezuelanskim gerilcima dopuštena uspostava sjedišta zapovjedništva na otoku, te su Moskva i Havana ekonomski snabdijevale pokrete u gotovo dvanaest država, od kojih se izdvajaju Paragvaj i Nikaragva.⁷⁴ Čak su i studentske udruge primale novčane donacije, a dodatan argument tome daje i činjenica da su Kubanci uspjeli proširiti knjigu Che Guevare pod naslovom Gerilsko ratovanje (*Guerilla Warfare*) koji je bio praktični vodič za sve koji prate marksističko-lenjinistički program, duž čitave zapadne hemisfere.

Nakon takvog širenja, obje države započele su za davanjem operativne pomoći u čitavoj regiji. To je u principu značilo da je na Kubi uspostavljen trening centar u kojem su novačeni i

⁷³ Brands, *Latin America's Cold War*, 37.

⁷⁴ Ibid., 42.

uvježbavani novi gerilci. Podatci nalažu da je godine 1962. godine utrenirano između tisuću i tisući petsto gerilaca.⁷⁵ Veze su čak sklopljene i sa Istočnom Europom tj. Čehoslovačkom u kojoj su se nalazile tzv. *safe-houses*, koje su služile za skrivanje gerilaca i agenata koji bi s lažnim putovnicama bivali vraćani u svoje matične države. Ti pothvati utjelovljeni su u operacijama koje je poduzimao sam Che Guevara, pri čemu je on osobno pomagao gerilce u pojedinim državama diljem svijeta. Nesretan primjer toga dočeka ga je u Boliviji gdje je ubijen, no literatura nalaže da su njegovi suborci nastavili djelovati u državama poput Paragvaja, Argentine i Venezuele.

Moglo bi se zapravo reći da su ovi odnosi bili poprilično plodni i impresivni na prvi pogled. No, napetost i tenzije u nepredvidivoj regiji kao što je Latinska Amerika su sveprisutne, pa tako i na relaciji Havana-Moskva. Zapravo je do alarmantne situacije došlo za vrijeme Kubanske raketne krize 1962. godine. Već smo upoznati sa situacijom u kojoj su na Kubu instalirane Sovjetske nuklearne rakete i kako je svijet stajao na rubu izbijanja nuklearnog rata, no na svu sreću situacija je smirena. Raketna kriza imala je negativne posljedice za Sovjetsko-Kubanski cilj u Latinskoj Americi. Prvenstveno je oslabila mogućnost da Kuba postane privlačan model za ostatak regije.⁷⁶

Grupa OAS⁷⁷ pridružila se Amerikancima na njihovu stranu za vrijeme krize što je zapravo prouzročilo kontraefekt onoga što je Moskva planirala, Kube kao model za cijeli potkontinent. Dodatna pogoršanja javila su se i u kasnim 60-ima kada je Castrov ekonomski program počeo zakazivati. Posljedicu toga vidimo na početku 70-ih u kojima je Kuba postala totalno ovisna o Sovjetima, primajući stalnu pomoć koja je označila potpunu izolaciju Kube na Zapadnoj hemisferi. Odnosi su pogoršani i između dva državnika, Castra i Nikite Hruščova, kojeg je Castro proglasio izdajicom kada je Hruščov objavio povlačenje. U prilog tome ide i izjava Hruščova koji je nakon instalacije nuklearnih raketa izjavio „*Nismo htjeli započeti rat, samo smo im (Amerikancima) htjeli zaprijetiti.*“⁷⁸ Smjerovi su se od tada počeli udaljavati, dok je Hruščov želio prigušiti tenzije sa Sjedinjenim Državama, Castro je zagovarao sasvim suprotno te je nastavio sa skupljanjem saveznika i davanjem podrške revolucijama u inozemstvu. Pucanje odnosa nastavilo se i nakon Hruščova, kada je 1966. na vrhovnu poziciju Sovjetskog Saveza

⁷⁵ Ibid., 42.

⁷⁶ Ibid., 50.

⁷⁷ Organization of American States osnovana je 1948. godine radi promocije regionalne suradnje, ljudskih prava, zajedničke sigurnosti i stabilnosti na Zapadnoj Hemisferi.

⁷⁸ Brands, *Latin America's Cold War*, 50.

stigao Leonid Brežnjev (1906.-1982.) koji je procijenio kubansku politiku kao opasnu. Savezništvo je nastavilo postojati ali ambicije i kooperacija u ranim 60-ima razbijeni su.

Paralelno s odvajanjem Kube i SSSR-a slabila je i mogućnost ostvarivanja većeg utjecaja na Latinsku Ameriku. Gerilski pokreti pod sponzorstvom Kube i Sovjeta ostvarili su kontraefekt u smislu da je počelo dolaziti do podjele među Ljevicom i pro-Sovjetskim strankama diljem potkontinenta. Ti gerilci koji su kroz nasilje željeli doći do pokreta sada su se izjašnjavali kao autentična snaga socijalizma u regiji što je dovelo do dodatnih podjela. To se odvijalo u nekoliko latinoameričkih država kao što su Venezuela, Bolivija i Kolumbija. U Boliviji se tako Komunistička partija raspala na tri frakcije, jedna pro-Kineska, druga pro-Sovjetska i treća zvana Revolucionarna Radnička Partija. Paralelno s tim Komunistička partija u Kolumbiji u ovom ozračju koje je vladalo potkontinentom prekinula je veze sa Kubom. U prilog ovom možemo se i referirati na prijašnje poglavlje koje obrađuje Američku ulogu na potkontinentu u kontekstu Čilea pri čemu je socijalistički predsjednik Salvador Allende zagovarao samostalan put Čilea, neovisan o obje supersile u Hladnom ratu. Ovi događaji doveli su promjene politike i traženje alternativnog puta od strane Sovjeta koji su od sada nadalje pokušavali izgraditi političke i ekonomske veze sa vladama i to neovisno o političkom opredjeljenju. Ovime se čini kao da je uspjeh socijalizma u jednom periodu samo bio emulator poraza nekoliko godina kasnije. Kubansku revoluciju tako možemo označiti kao početak kraja uspješnog Sovjetskog utjecaja u regiji. Bila je to zapravo pirova pobjeda Amerikanaca koji su kako znamo od prije također kaskali sa svojom politikom na potkontinentu ali ne u mjeri u kojoj je bio Istočni blok zapravo opao s utjecajem. Zato Kubu možemo označiti kao svojevrsnu neuralgičnu točku za Sovjete jer koliko god su Havana i Moskva pokušale ostvariti zajednički cilj to im nije pošlo za rukom već su generirale posljedice koje će se u Latinskoj Americi osjetiti pred kraj 70-ih godina koje će buknuti u Srednjoj Americi.

5.2. Srednja Amerika- posljednji tračak nade za Sovjete

Ono što su Sovjeti u nastavku Hladnog rata na području Latinske Amerike pokušali zahtijevao je svojevrsan pasivni pristup, naspram agresivnijeg pristupa na početku 60-ih godina. U 70-ima priča je bila pomalo drugačija, naročito nakon što je nastupio period detanta za kojeg smo već rekli da označuje svojevrsno primirje tj. smanjivanje napetosti između SAD-a i SSSR-a. To je vidljivo i na otvaranju oba zaraćena bloka u ekonomskom smislu. Tako je trgovina SSSR-a s

latinoameričkim državama udeseterostručena, a paralelno s tim trgovina SAD-a i istočnog bloka povećana je šest puta. Čak se i politički počelo sa otvaranjem te je SSSR stupio u odnose sa državama kao što su Nikaragva, Gvajana, Grenada i Čile u periodu kada je na vlasti još bio Allende. Amerikanci su počeli povezivanjem sa državama poput Rumunjske, Poljske i Mađarske.⁷⁹ I dalje u konfliktu, činilo se kao da niti jedna supersila nema preveliku nadmoć nad regijom, u SAD-u je vladala politika antimilitarizma dok je Sovjetski utjecaj vidljiv kroz pasivne mjere sklapanja diplomatskih i ekonomskih veza koje nisu bile od prevelikog značaja u hladnoratovskoj utrci pošto koliko god SAD bio „slab“ na zapadnoj hemisferi, Sovjeti su bili još slabiji. No, do novih tenzija došlo je pred kraj 70-ih na području Srednje Amerike koja je od tada postala centar sukoba koji je dobio zamah zbog nastavljene antikomunističke politike od strane SAD-a. No, literatura nalaže da su Sovjeti jedva intervenirali u srednjeameričke konflikte u Nikaragvi, El Salvadoru i Nikaragvi. Gerilskim jedinicama koje su tamo operirale više je doprinijela i utjecala Kuba koja je poticala gerilske pokrete protiv tradicionalnih struktura moći u tim državama.⁸⁰

Najpoznatiji primjer, koji je već spomenut u analizi američkog utjecaja, jest naravno revolucija u Nikaragvi i Sandinistički pokret. U slučaju revolucije u Nikaragvi mogu se pronaći pojedini zajednički elementi s revolucijom na Kubi. Obe revolucije predvođene su radikalnim nacionalistima pri čemu lokalni komunisti nisu odigrali nikakvu značajnu ulogu za vrijeme, ali ni nakon revolucije te su obje uživale svojevrsnu Sovjetsku pomoć. Bile su prisutne i esencijalne razlike kao što je primjerice narav Sandinista da ne preuzimaju Sovjetski model za razliku od Kube. Primjer toga leži u kolektivizaciji poljoprivrede što Sandinisti nisu proveli. Osim toga, Sandinisti nisu implementirali totalitarni režim u rukama jednog čovjeka već je vlast bila pod revolucionarnim vijećem.⁸¹ Sada se postavlja pitanje u kojem su intenzitetu Sovjeti utjecali na Nikaragvu i revoluciju u toj državi?

Nekako se iz priloženog čini da Sandinisti, koji su odbacili Sovjetski model, kreću nekim vlastitim smjerom, nečim što je između 1970. i 1973. pokušavano provesti u Čileu. Doprinos tome vjerojatno je i označen u razlikama koje su Sovjeti isticali po pitanju revolucija te su smatrali da „njihova“ i Sandinistička nisu toliko identične. No, uplitanja je zasigurno bilo i to na način da su Sovjeti u Nikaragvu slali novčanu pomoć u stotinama milijuna dolara i pomoć u naoružanju, ali puno manje nego na Kubu, čini se iz razloga kako ne bi počinili istu pogrešku kao početkom 60-ih i generirali novi pad već jamačnog utjecaja u Latinskoj Americi. Veće

⁷⁹ Blasier, *The Giant's Rival: The USSR and Latin America*, 4.

⁸⁰ Pettinà, *A Compact History of Latin America's Cold War*, 128.

⁸¹ Blasier Cole, „Soviet impacts in Latin America, 488.

inicijative poduzeo je sovjetski saveznik Kuba u Sandinističkom pokretu. Kuba je davala oružje, ekonomsku pomoć, tehnološku također te je čak ustupljeno između dvije i pol do tri i pol tisuće vojnih savjetnika. Kuba se i opredijelila za pomoć u obrani ukoliko bi došlo do Američke intervencije ili ustanaka unutar države. Čini se kao da su Sovjeti u ovom novom hladnoratovskom sukobu željeli ostati tako reći u „sjeni“ pošto su usprkos novčanoj i vojnoj pomoći davali puno manje nego Kuba. U Nikaragvu je slana nafta, ekonomska pomoć i pomoglo se širiti Sandinistička propaganda.⁸² Širenje propagande tj. revolucije teklo je duž Srednje Amerike pri čemu su Kubancima i Sovjetima pomagali Sandinisti. Neuspješan pokušaj toga vidljiv je u Gvatemali dok je El Salvador od strane Sovjetskog tiska okarakteriziran kao „vrh revolucionarne borbe u Latinskoj Americi.“⁸³ Taj podvig bio je kratkotrajan pošto su na kraju Amerikanci uspjeli održati postojeći režim u El Salvadoru. Tako je Sovjetski utjecaj počeo dodatno opadati i ulaskom u 80-te te SSSR nije više mogao davati ni podršku gerilskim skupinama Latinskoj Americi (dodatno i zbog implementacije Reaganove doktrine) već su se prebacili na uspostavljanje diplomatskih odnosa koji su pred kraj stoljeća također počeli opadati u Trećem svijetu. Jedina opreka bili su Sandinisti koji su uspješno proveli revoluciju, ali uz naglašene razlike, ni to nije potrajalo.

Razlog iz kojeg podrška Sandinistima i sve veće opadanje utjecaja od 80-ih do kraja Hladnog rata za Sovjeta bila je prvenstveno geostrateške prirode. Reaganovom doktrinom uzdizali su se *contrasi* tj. opozicijske snage koje su se uzdizale u državama koje su okruživale Nikaragvu te je time prisutnost Amerikanaca usporila Sovjetsku intervenciju do koje nije ni došlo iz nastupajućih ekonomskih problema jer je Sovjetski Savez zahvatila kriza te se fokus prebacio na bliža područja nego li na njima najudaljeniju regiju. Ta izolacija imala je za posljedicu da su Sandinisti prepušteni sami sebi, a *contrasi* nisu bili toliko uspješni pošto su Sandinisti na vlasti ostali do 1990. godine. Zapravo je to bila situacija za cjelokupni Sovjetski utjecaj u Latinskoj Americi.

Tako možemo na kraju zaključiti da unatoč prisutnosti sovjetskog utjecaja u Latinskoj Americi tijekom Hladnog rata, taj utjecaj je bio ograničen i postepeno je opadao, naročito u usporedbi s sveprisutnom politikom Sjedinjenih Američkih Država. Iako su Sovjeti podržavali određene revolucionarne pokrete i održavali veze s pojedinim vladama u regiji (kao što vidimo na primjerima), njihova prisutnost nije imala istu dubinu i širinu kao američka intervencija, koja je bila motivirana geostrateškim razlozima i strahom od širenja komunizma u svojem

⁸² Brands, *Latin America's Cold War*, 197.

⁸³ *Ibid.*, 198.

„dvorištu.“ Dok je sovjetski utjecaj bio vidljiv, posebno kroz simboličnu podršku i ograničene ekonomske veze, on je na kraju bio zanemariv u odnosu na američki. Neke države Latinske Amerike, svjesne ograničenja i opasnosti oslanjanja na jednu od dvije supersile, pokušale su krenuti vlastitim putem, razvijajući politiku koja bi ih oslobodila bipolarne logike Hladnog rata. Ove zemlje tražile su treći put, nastojeći uspostaviti neovisnu vanjsku politiku i aktivno sudjelovati u globalnom Pokretu nesvrstanih. Ovaj pristup označava njihovu želju za očuvanjem suvereniteta i samostalnosti u svijetu podijeljenom između SAD-a i Sovjetskog Saveza, te predstavlja početak uspostavljanja čvršćih veza s drugim nesvrstanim nacijama, što će biti tema sljedećeg poglavlja.

6. Latinoamerička reakcija i Pokret Nesvrstanih

Analize utjecaja dvaju supersila u hladnoratovskom sukobu pokazale su da je Latinska Amerika regija koja je nepredvidiva u smislu čiji će utjecaj zadržati, a čiji odbaciti. Intenziteti tih utjecaja vidljivi su iz prijašnjih analiza, ali ono što nas dalje zanima zapravo se odnosi na samu Latinsku Ameriku te kako regija sama po sebi reagira na američko „stezanje obruča“ ili uplitanja SSSR -a u pojedine pokrete i ostvarivanje revolucije po uzoru na Kubu. Sljedeći tezu koja je zadana kao glavna okosnica ovog rada zapravo se želi aludirati na pretpostavku da su pojedine nacije Latinske Amerike na svojevrsan način još u prvotnoj fazi Hladnog rata zapravo željele postići vlastiti put ili smjer u već podijeljenom svijetu. Jesu li to uspjele i na koji način su pokušale, valja vidjeti u nastavku.

Ono što je još važno za nadodati u početku vezano je, kao i u ostalim dijelovima ovog rada, za tzv. dijakronijski pristup u kojem ne možemo pratiti točan slijed događaja. Pri tome se želi reći da će se u nastavku fokus prebaciti na pojedine događaje i reakcije, neke koje su već spomenute u poglavljima prije te neke nove kako bi se bolje argumentirala i potvrdila teza o pronalasku vlastitog puta Latinske Amerike u Hladnome ratu. Osim toga, važno je i za nadodati kompleksnost i količinu informacija s kojom literatura raspolaže. Kao što je napomenuto i u početku rada, bilo bi pre teško skupiti sve događaje u jednu koherentnu cjelinu te je to dodatni razlog za selekciju događaja i njihova analiza.

Prvotnu latinoameričku reakciju prema Hladnome ratu uvidjeli smo još na početku poglavlja vezanog za Američku intervenciju na potkontinentu. Konkretno, to se tiče posjeta tadašnjeg potpredsjednika Nixona Latinskoj Americi pri čemu taj posjet možemo opisati kao turbulentan.

Turbulentan u smislu jer ti „loši osjećaji“ Latinoamerikanaca, kako nalaže Hal Brands, simboliziraju povici predsjedniku Nixonu kada je posjetio Caracas 1958. godine pri čemu je zamalo izveden linč na samog predsjednika i suprugu. Ono što je zanimljivo jest da literatura navodi da je takvo ozračje vladalo i u drugim glavnim gradovima potkontinenta. Neovisno o tome ovo je bio prvi pokazatelj antiamerikanizma duž Latinske Amerike i tzv. „yankeefobije“ koja je bila prisutna još i prije Hladnog rata ali je zamah dobila nakon Američke intervencije u Gvatemali. Kao posljedicu te intervencije na kontinentu je vidljivo uzdizanje Ljevice što će kulminirati prelaskom Kube u socijalistički kamp pet godina kasnije, te promjena taktike u ostvarivanju ciljeva kroz oružani otpor i pojavu gerilskih skupina diljem regije.

Ovdje se valja osvrnuti na globalnu političku scenu te kako je ona generirala promjene u razmišljanju i mentalnom sklopu Latinske Amerike. Te promjene generirane su nakon Drugog svjetskog rata tj. iscrpljenje imperijalnih sila označilo je uzdizanje nacionalističkih pokreta i pad europskog kolonijalizma. Ta dekolonizacija (pri čemu je preko dvadesetak država osiguralo neovisnost kroz 50-te i 60-te) imala je i efekt u Latinskoj Americi, naročito na ideološkom planu. Ovdje je glavnu ulogu odigrala Ljevica koja je smatrala i promovirala pogled da Latinska Amerika nije ništa manje eksploatirana regija naspram Afrike i Azije.⁸⁴ To je još više podiglo razinu antiamerikanizma u regiji iz razloga što Amerikanci nisu željeli izgubiti svoje „dвориšte“ kroz razne intervencije i političko i ekonomsku uplitanje te je to za njih dovelo do svojevrsnog kontraefekta unutar latinoameričkog društva. Dekolonizacija je imala i drugi efekt, a on se tiče pojma Trećeg Svijeta koji je u ovom momentu više počeo označavati nerazvijenost nego li nesvrstanost. Time su se Latinoameričke države počele identificirati s pokretom no ne u smislu nesvrstanosti već u smislu nerazvijenosti što je bio zajednički nazivnik s većinom država Trećeg Svijeta. U prilog tome dolaze podatci pred početak 60-ih pri čemu se izdvaja teško nezadovoljstvo i neimaština u pojedinim državama. U nekima od njih dnevni unos kalorija po stanovniku nije prelazio ni dvije tisuće, a smrtnost dojenčadi iznosila je nešto više od 25%. Oko pet do deset posto Latinoamerikanaca dominiralo je nad sedamdeset do devedeset posto udjela zemlje, a u Brazilu čak četiri milijuna farmera nije imalo pristup obradi zemlje.⁸⁵

Takvo stanje spojeno sa sve većim američkim intervencijama na području ekonomije i paralelno s tim eksploatacije pojedinih zemalja dovest će do želje za promjenom. Prva promjena u tom smislu bila je Kuba koja se uspjela osloboditi američkih okova nakon uspješne izvedene revolucije. Ta revolucija zapravo je označila svojevrsno ohrabrenje u smislu da je moguće doći

⁸⁴ Brands, *Latin America's Cold War*, 17.-18.

⁸⁵ *Ibid.*, 39.

do drastičnih promjena na području ruralnih zemljoposjeda i prava radnika. Kubanska reakcija već je spomenuta u poglavlju vezanom za Sovjetski utjecaj pri čemu su se definirali ciljevi Sovjetske i Kubanske politike na potkontinentu. Kuba je tako željela širiti revoluciju u regiji kako bi napakostila Amerikancima, a razlaz s Sovjetima dogodio se nakon što je Nikita Hruščov povukao nuklearni arsenal s otoka. Castro je u tome vidio priliku da se okuša na međunarodnoj sceni, sklapajući kontakte i veze sa liderima drugih država Trećeg Svijeta. Tako se strateški Castro odlučio za potencijalno pristupanje u Pokret Nesvrstanih Zemalja (PNZ) iz razloga što bi to omogućilo očuvanje revolucije i njenu zaštitu u smislu izolacije na međunarodnoj pozornici.⁸⁶ Također, to je imalo i pragmatičnu ulogu za Castra u smislu da je nesvrstanost imala ulogu izbjegavanja od neposrednog sukoba sa dvije supersile kao i zaštitu nacionalnih interesa.

Pokret Nesvrstanih označavao je jednu zanimljivu alternativu u tzv. bipolarnom svijetu. Možemo reći da je to pristajanje i uključivanje raznih država diljem svijeta zapravo prouzročilo pojavu ovog pokreta, kako bi države koje se nisu željele svrstati pod niti jedan od zaraćenih blokova uspjele očuvati svoju političku, ekonomsku i ideološku autonomiju. Ključan trenutak bila je konferencija u Bandungu 1955. godine. Ne može se reći da je ovdje PNZ započeo u formalnom smislu već su na ovoj konferenciji zapravo udareni temelji onoga što će tek postati Pokretom nesvrstanih. Ova konferencija zapravo je bila važna zbog toga što je pomogla konsolidirati vlast novih postkolonijalnih vlada i legitimizirati ih u očima njihove vlastite javnosti za vrijeme procesa dekolonizacije.⁸⁷ Zapravo su se glavni akteri država tzv. Trećeg Svijeta uspjeli povezivati i razmjenjivati ideje što će dovesti do sve aktivnije uloge Pokreta u svijetu. Latinoameričke države nisu sudjelovale na konferenciji, no ideje koje su postavljene na konferenciji ubrzo su izvezene na potkontinent, a to možemo vidjeti u sve većem odbacivanju imperijalizma i uzdizanju Ljevice i gerilskih skupina kao što je bila i ona Castrova.

Početakom 60-ih u Latinskoj Americi vidimo i zalaganje drugih političara u stvaranju jedne vrste oblika autonomne vanjske politike. To je zagovarao i brazilski predsjednik Jânio da Silva Quadros (1917.-1992.) koji je predsjedničku stolicu u Brazilu držao svega osam mjeseci. On se zalagao za neovisnu vanjsku politiku.⁸⁸ Iako Brazil nije bio član Pokreta, Quadros se zalagao za politiku koja je uspostavljala veze i sa Zapadom i sa komunističkim zemljama od kojih se izdvaja Narodna Republika Kina s kojom su sklopljeni diplomatski odnosi. Slično je bilo i sa zemljama Afrike i Azije kako bi se što više razbila homogena politika prema tradicionalnom zapadnom savezniku, SAD-u. Tako Latinoameričke države nisu sudjelovale niti na konferenciji

⁸⁶ Field Jr., Krepp, Pettinà, *Latin America and the Global Cold War*, 149.

⁸⁷ Dinkel, *The Non-Aligned Movement: Genesis, Organization and Politics*, 78.-79.

⁸⁸ Ibid., 87.

održanoj u Beogradu 1961. na inicijativu Jugoslavije, Egipta i Indije. Jedina od latinoameričkih zemalja koja je sudjelovala bila je Kuba, dok su Brazil i Peru bile iznimno zainteresirane za konferenciju, ma što god to značilo, a ostale latinoameričke države odbile su zbog diplomatskog pritiska Sjedinjenih Država.⁸⁹ Promatrače na konferenciju poslale su i Bolivija i Ekvador.⁹⁰ To je bio pokazatelj da se regija počela otvarati alternativnom putu kojeg je Pokret predstavljao u svijetu ali paralelno tome i da Latinska Amerika ima za proći još dugi put do neovisnosti u Hladnome ratu naročito zbog prijašnje spomenutog pritiska SAD-a ali i slabašne inicijative Sovjetskog Saveza koji nije mogao ostvariti prevelik utjecaj u regiji kao što smo proanalizirali u prijašnjem poglavlju što je i dalje uzrokovalo dominaciju Sjedinjenih Država na potkontinentu. Do preokreta za države Latinske Amerike doći će tek u drugoj polovici 60-ih, zbog slabljenja američkog utjecaja ali i odvajanja SSSR-a i Kube koja će postati aktivan član Pokreta nesvrstanih i pomagati razne države Trećeg Svijeta (Afrika i Azija).

Veći zamah u Pokretu nesvrstanih, zapravo kao svojevrsnog autonomnog puta kojim je išla Latinska Amerika osjetio se u 70-ima. To je ponajviše vidljivo na ekonomskom planu. Prvi primjer tako nečeg nalazimo u Venezueli čiji je tadašnji predsjednik Carlos Andrés Pérez Rodriguez (1922.-2010.) želio smanjiti ovisnost o SAD-u i nacionalizirati proizvodnju nafte. Drugi primjeri vezani su nacionalizaciju industrije boksita, a prva je to ostvarila Gvajana koja je 1966. stekla neovisnost od Ujedinjenog Kraljevstva. Brazil, Bolivija i Jamajka u sljedećim koracima ka ekonomskoj nezavisnosti i većem otvaranju željele su pregovarati sa SAD-om po pitanju trgovinskih sporazuma. Literatura nalaže da su u 70-ima gotovo sve Latinoameričke zemlje na neki način pristupile Pokretu. Izdvajaju se Gvajana i Trinidad i Tobago koji su Pokretu pristupile 1970. godine, zatim su uslijedili Argentina i Peru 1973. i Panama 1975. godine. Na sastancima Pokreta sudjelovale su i države koje su okarakterizirane kao gosti ili promatrači što ih je zapravo činilo suučesnicima na tim sastancima više od stotinu država. Izdvajaju se Bolivija, Brazil, Kolumbija, Ekvador, El Salvador, Meksiko, Urugvaj, Venezuela, Gvatemala i Honduras.⁹¹

Ovo je bio pokazatelj uspjeha Pokreta u svojim namjerama za mirnu koegzistenciju i suradnju između država Trećeg Svijeta kao alternative dvama suprotstavljenim blokovima. Također, bio je i pokazatelj otvaranje Latinske Amerike kao regije prema Pokretu tj. pronalaženju svojeg, vlastitog mjesta u bipolarnom svijetu. Uspjeh je vidljiv i na konferenciji vanjskih ministara u Limi 1975. godine gdje je Peru preuzeo veću inicijativu u Pokretu naročito nakon dolaska na

⁸⁹ Ibid., 97.

⁹⁰ Field Jr., Krepp, Pettinà, *Latin America and the Global Cold War*, 152.

⁹¹ Dinkel, *The Non-Aligned Movement: Genesis, Organization and Politics*, 207.-208.

vlast predsjednika Juana Velasca Alvarada (1910.-1977.). Njegova hunta vladala je Peruom od 1968. do 1975. godine. Najavljena je agrarna reforma i preraspodjela zemlje te je Alvarado nacionalizirao naftnu i rudarsku industriju. Time je zapravo radio na vanjskoj politici Trećeg Svijeta kako bi zaobišao ograničenja bipolarnosti hladnoratovskog doba.⁹² Doprinos je također išao i Castru koji je 1979. godine postao predsjednik Pokreta Nesvrstanih te je iste godine i održan samit u Havani. Na ovom samitu sudjelovalo je čak 21 država Latinske Amerike neki kao aktivni članovi, a neki kao promatrači baš kao što je vidljivo i na primjeru Beograda od kojeg se brojka latinoameričkih država povećala za čak sedam puta.

Na kraju ovog poglavlja, možemo uvidjeti kako se Latinska Amerika, suočena s intenzivnim pritiscima dviju hladnoratovskih supersila, uspjela izboriti za određeni stupanj autonomije i pronaći vlastiti put u globalnom kontekstu. Iako su ti naponi bili neravnomjerno raspoređeni i često sputavani vanjskim utjecajima, pokreti poput PNZ-a pružio je regiji alternativu, omogućujući joj da djelomično izbjegne potpunu dominaciju SAD-a ili Sovjetskog Saveza koji na kraju krajeva nije niti toliko intenzivan u samoj regiji. Kroz ovu analizu prepoznajemo ključne događaje i političke inicijative koje su postavile temelje za dugoročnije promjene. Ovaj zaključak otvara put prema završnom dijelu rada, gdje ćemo sažeti i interpretirati glavne stavke istraživanja, te procijeniti koliko su latinoameričke zemlje uspjele ostvariti svoje ciljeve u kontekstu hladnoratovske podjele svijeta te je li potvrđena zadana teza zajedno sa vlastitim komentarima i mišljenjem.

7. Zaključak

Ovo istraživanje pružilo je sveobuhvatan pregled kompleksnog odnosa između Latinske Amerike i dviju hladnoratovskih supersila, SAD-a i Sovjetskog Saveza, te je pokazalo kako je regija, unatoč snažnim vanjskim pritiscima, uspjela izgraditi i afirmirati vlastiti put kroz razdoblje Hladnog rata. Analiza je jasno pokazala da Latinska Amerika nije bila samo pasivni promatrač u globalnim sukobima, već aktivni sudionik koji je, kroz razne političke, ekonomske i društvene inicijative, tražio načine da očuva svoj suverenitet i neovisnost. Jedan od ključnih rezultata ovog istraživanja jest da su zemlje Latinske Amerike prepoznale opasnost od potpune ovisnosti o jednoj od supersila i stoga su se usmjerile prema trećem putu, konkretno približavanju prema Pokretu nesvrstanih. Iako formalno nisu bile sve članice pokreta, mnoge

⁹² Pettinà, *A Compact History of Latin America's Cold War*, 94.

latinoameričke države su kroz svoje vanjskopolitičke strategije nastojale balansirati između utjecaja SAD-a i Sovjetskog Saveza. Povezivanje s Pokretom nesvrstanih, kao i sudjelovanje u različitim međunarodnim forumima i regionalnim inicijativama, omogućilo je ovim državama da artikuliraju svoje interese na globalnoj sceni i istovremeno očuvaju svoju političku autonomiju. Primjeri poput Kube, Brazila, Perua, Venezuele i Čilea (barem do 1973.) pokazuju kako su različite države, unatoč svojim specifičnostima, dijelile zajedničku težnju za neovisnošću i suverenitetom. Kubanska revolucija i kasnije sudjelovanje u Pokretu nesvrstanih, brazilska "vanjska politika neovisnosti" pod Jâniom Quadrosom, te nacionalizacijski projekti u Venezueli i Peruu, svi zajedno svjedoče o snažnoj želji ovih zemalja da se odupru vanjskim pritiscima i kreiraju vlastite putove razvoja. Isto vrijedi i za Čile koji je za vrijeme Allendea zagovarao politiku neovisnu o obje supersile te i Nikaragva, čiji su Sandinisti, ideološki bliži Sovjetskom Savezu ostvarili cilj autonomnim putem zbog odbacivanja sovjetskog modela uređenja države.

Rezultati istraživanja potvrđuju glavnu tezu da je Latinska Amerika, iako suočena s brojnim izazovima, uspjela izgraditi svoj put kroz Hladni rat, neovisno o dominaciji SAD-a ili Sovjetskog Saveza. Regija je kroz povezivanje s Pokretom nesvrstanih, ali i kroz unutarnje reforme, postavila temelje za dugoročni razvoj i afirmaciju na globalnoj sceni. Uspjeh ovih inicijativa vidljiv je i u kasnijim godinama, kada su latinoameričke države postale sve aktivnije u međunarodnim odnosima, što je kulminiralo njihovim sve većim sudjelovanjem u Pokretu nesvrstanih tijekom 1970-ih. Iako su izazovi s kojima su se suočavale ove zemlje bili mnogobrojni, njihova sposobnost da se prilagode i pronađu alternativne puteve razvoja svjedoči o snazi i odlučnosti latinoameričkih nacija da očuvaju svoju neovisnost. Ovaj rad, stoga, zaključuje da Latinska Amerika nije bila samo puki pijun u hladnoratovskoj igri moći, već je pokazala značajnu razinu političke i ekonomske autonomije, koja joj je omogućila da preživi i napreduje u jednom od najturbulentnijih razdoblja moderne povijesti. Konačno, ovo istraživanje otvara prostor za daljnje studije o ulozi Latinske Amerike u globalnoj politici, posebno u kontekstu post-hladnoratovskih odnosa, gdje bi se mogla detaljnije analizirati tranzicija regije iz hladnoratovskog sukoba u suvremeni svijet. U tom smislu, Latinska Amerika može poslužiti kao važan primjer regije koja, unatoč svim preprekama, uspijeva zadržati svoju autonomiju i igrati značajnu ulogu na globalnoj sceni koja je sve samo nezanemariva u političkom i ekonomskom smislu.

8. Literatura

1. BLASIER, COLE. "SOVIET IMPACTS ON LATIN AMERICA." *Russian History* 29, no. 2/4 (2002): 481–97. <http://www.jstor.org/stable/24660798>
2. Blasier, Cole. *The Giant's Rival: The USSR and Latin America*. University of Pittsburgh Press, 1987.
3. Brands, Hal. *Latin America's Cold War*. Cambridge, Massachusetts, and London, England, Harvard University Press, 2010.
4. „Castro Speech Data Base- Speeches, Interviews, Articles, 1959-1966“. *lanic.utexas.edu*, govor od 1. prosinca 1960., <http://lanic.utexas.edu/project/castro/db/1960/19601201-1.html> (pristupljeno 10. rujna 2024.)
5. „CIA, Operating Guidance Cable on Coup Plotting, October 16, 1970“. *nsarchive2.gwu.edu*, <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB8/nsaebb8i.htm> (pristupljeno 10. rujna 2024.)
6. Defronzo, James. *Revolutions and Revolutionary Movements*, Westview Press, 2015.
7. Dinkel, Jürgen. *The Non-Aligned Movement: Genesis, Organization and Politics (1927, -1992.)*, Leiden, Koninklijke Brill, 2019.

8. Dukovski, Darko. *Ozrcaljena povijest; Uvod u suvremenu povijest Europe i Europljana*. Zagreb, Leykam International, 2012.
9. Field Jr., Thomas C., Krepp, Stella and Pettinà Vanni. *Latin America and the Global Cold War*. Chapel Hill, University of North Carolina Press, 2020.
10. Kos-Stanišić, Lidija, *Latinska Amerika- povijest i politika*, Zagreb, Golden marketing, 2009.
11. Grandin, Greg. *Empire's Workshop: Latin America, the United States, and the rise of the New Imperialism*. New York, Metropolitan Books, Henry Holt and Company, 2006.
12. Harmer, Tanya. *Allende's Chile and the Inter-American Cold War*. Chapel Hill, University of North Carolina Press, 2011.
13. Keen, Benjamin, Haynes, Keith, *A History of Latin America*, Boston, New York Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company, 2009.
14. Meade, Teresa A., *A History of Modern Latin America- 1800 to the present*, Ujedinjeno Kraljevstvo, Wiley-Blackwell, 2010.
15. „National Security Council, National Security Decision Memorandum 93, Policy Towards Chile, November 9, 1970.“. *nasarchive2.gwu.edu*, <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB8/nsaebb8i.htm> (pristupljeno 10. rujna 2024.)
16. Pettinà, Vanni. *A Compact History of Latin America's Cold War*, The University of North Carolina Press, 2022.
17. Weitz, Richard. “Insurgency and Counterinsurgency in Latin America, 1960-1980.” *Political Science Quarterly* 101, no. 3 (1986): 397–413. <https://doi.org/10.2307/2151622>.